

Familierelaties, huiselijk geweld en kindermishandeling in Caribisch Nederland

Bonaire

Ton Liefwaard, Judi Mesman, Merel Griffith-Lendering,
Tamara Salsbach en Johan Kruip

Universiteit Leiden, University of Curaçao
en UNICEF Nederland

[Ga naar hoofdstuk](#)

Over de auteurs

Ton Liefwaard

- » Prof. dr. Ton Liefwaard is hoogleraar kinderrechten en bekleedt de UNICEF-leerstoel Kinderrechten aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden.

Judi Mesman

- » Prof. dr. Judi Mesman is universiteitshoogleraar maatschappelijke verantwoordelijkheid en impact, Universiteit Leiden.

Merel Griffith-Lendering

- » Dr. Merel Griffith-Lendering is een onafhankelijk adviseur en onderzoeker, gevestigd op Curaçao, verbonden aan de University of Curaçao.

Tamara Salsbach

- » Mr. Tamara Salsbach is universitair docent aan de de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de University of Curaçao.

Johan Kruip

- » Drs. Johan Kruip is deskundige op gebied van kinderrechten en onderzoek bij UNICEF Nederland.

Achtergrond

Onderzoekscontext

- Op 11 mei 2011 is het Verdrag van Istanbul aangenomen: een mensenrechtenverdrag van de Raad van Europa tegen geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.
- Voor Europees Nederland werd het verdrag op 1 maart 2016 van kracht. Het doel is om het Verdrag van Istanbul in de nabije toekomst ook in Caribisch Nederland in werking te laten treden.
- Dit doel is nauw verbonden met de ambitie om de rechten van het kind in Caribisch Nederland te implementeren, zoals vastgelegd in het Kinderrechtenverdrag van de VN, dat van toepassing is op Bonaire.
- In 2022 gaf het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport opdracht tot een onderzoek naar de houding ten aanzien van het gebruik van geweld binnen gezinnen in Caribisch Nederland.
- De belangrijkste onderzoeksvraag hierbij was: *wat is de houding van inwoners van Caribisch Nederland ten aanzien van ouderschap en met name ten aanzien van het gebruik van geweld bij de opvoeding of in familie- en partnerrelaties?*
- Het onderzoek is bedoeld als een nulmeting die als startpunt kan worden gebruikt bij het beoordelen van de effectiviteit van nieuw beleid in de komende jaren.
- Het onderzoeksteam bestond uit Ton Liefwaard en Judi Mesman (Universiteit Leiden), Merel Griffith-Lendering en Tamara Salsbach (University of Curaçao) en Johan Kruip (UNICEF Nederland).
- Het onderzoek heeft geleid tot drie separate rapporten voor elk van de eilanden van Caribisch Nederland. Dit rapport gaat specifiek over Bonaire. De drie afzonderlijke rapporten gaan vergezeld van een overkoepelende samenvatting die betrekking heeft op heel Caribisch Nederland.

Juridische en beleidscontext

- Bonaire is een 'bijzondere gemeente' van het Koninkrijk der Nederlanden, met zijn hoofdstad in Den Haag. Het maakt deel uit van 'Caribisch Nederland' (art. 132a lid 4 Grondwet).
- Het Openbaar Lichaam Bonaire bestuurt het eiland en brengt verslag uit aan de Nederlandse regering in de hoofdstad. Sommige bestuurstaken worden uitgevoerd door de Rijksdienst Caribisch Nederland. Het gaat onder meer om belastingheffing, ordehandhaving, gezondheidszorg, onderwijs en sociale voorzieningen (<https://bonairegov.com/bestuur-organisatie>).
- Als onderdeel van Caribisch Nederland valt Bonaire onder de Nederlandse wet. Echter, sommige wetten zijn of worden aangepast aan de Caribische context (Van Rijn 2022, p. 518).
- Per 1 januari 2022 is het Burgerlijk Wetboek BES veranderd om een verbod op te nemen tegen het gebruik van geweld bij het opvoeden van kinderen (art. 1:247 lid 2 BW BES). Bepalingen over huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen zijn opgenomen in het Wetboek van Strafrecht BES (art. 313 e.v.).
- De Nederlandse grondwet bevat een 'differentiatieclausule', die voorziet in afwijkingen tussen het Europese deel en het Caribische deel van het land als gevolg van belangrijke geografische, culturele en economische verschillen (art. 132a (4) Nederlandse Grondwet). De praktische implicaties van deze clausule zijn niet duidelijk, en men heeft aangevoerd dat de clausule niet in het voordeel werkt van Caribisch Nederland, bijvoorbeeld als het gaat om sociale voorzieningen en een adequate levensstandaard (Van Rijn 2022, p. 519-521; Oostindie & Veenendaal, 2022, p. 165).
- Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) van de Verenigde Naties is van toepassing op Bonaire, terwijl het Verdrag van Istanbul waarschijnlijk binnenkort voor Caribisch Nederland van kracht zal worden (Staatssecretaris voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2022a).
- Er is met betrekking tot familierelaties, huiselijk geweld en kindermishandeling een beleidsbasis die de internationale wettelijke vereisten erkent die voortvloeien uit het IVRK, het Verdrag van Istanbul en aanverwante internationale verdragen (bijvoorbeeld het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens).
- Bestaand beleid en beroepspraktijken op Bonaire zijn gebaseerd op binnenlandse wetgeving en het Bestuursakkoord Aanpak Huiselijk geweld en kindermishandeling voor Caribisch Nederland 2021-2024 ('Bestuursakkoord').
- Het Bestuursakkoord stelt de volgende prioriteiten (Staatssecretaris voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2022a):
  - » Preventie gericht op bewustwording en voorlichting rondom het thema huiselijk geweld en kindermishandeling;
  - » Deskundigheidsbevordering van de betrokken professionals op de eilanden;
  - » Het versterken van de hulpverlening en van samenwerking in de keten waaronder de veilige opvang voor slachtoffers van huiselijk geweld en kindermishandeling en de samenwerking tussen zorg-, politie- en justitiepartners om de cirkel van geweld voor slachtoffers en plegers te doorbreken;
  - » Een goed functionerende laagdrempelige meldstructuur voor professionals en burgers voor het verkrijgen van advies over en voor het melden van (vermoedelijke) situaties van huiselijk geweld en kindermishandeling;
  - » Een juridisch kader waarin bestaande wet- en regelgeving in Caribisch Nederland met betrekking tot de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling waar nodig wordt aangevuld ter bevordering en ondersteuning van de bovenstaande prioriteiten.

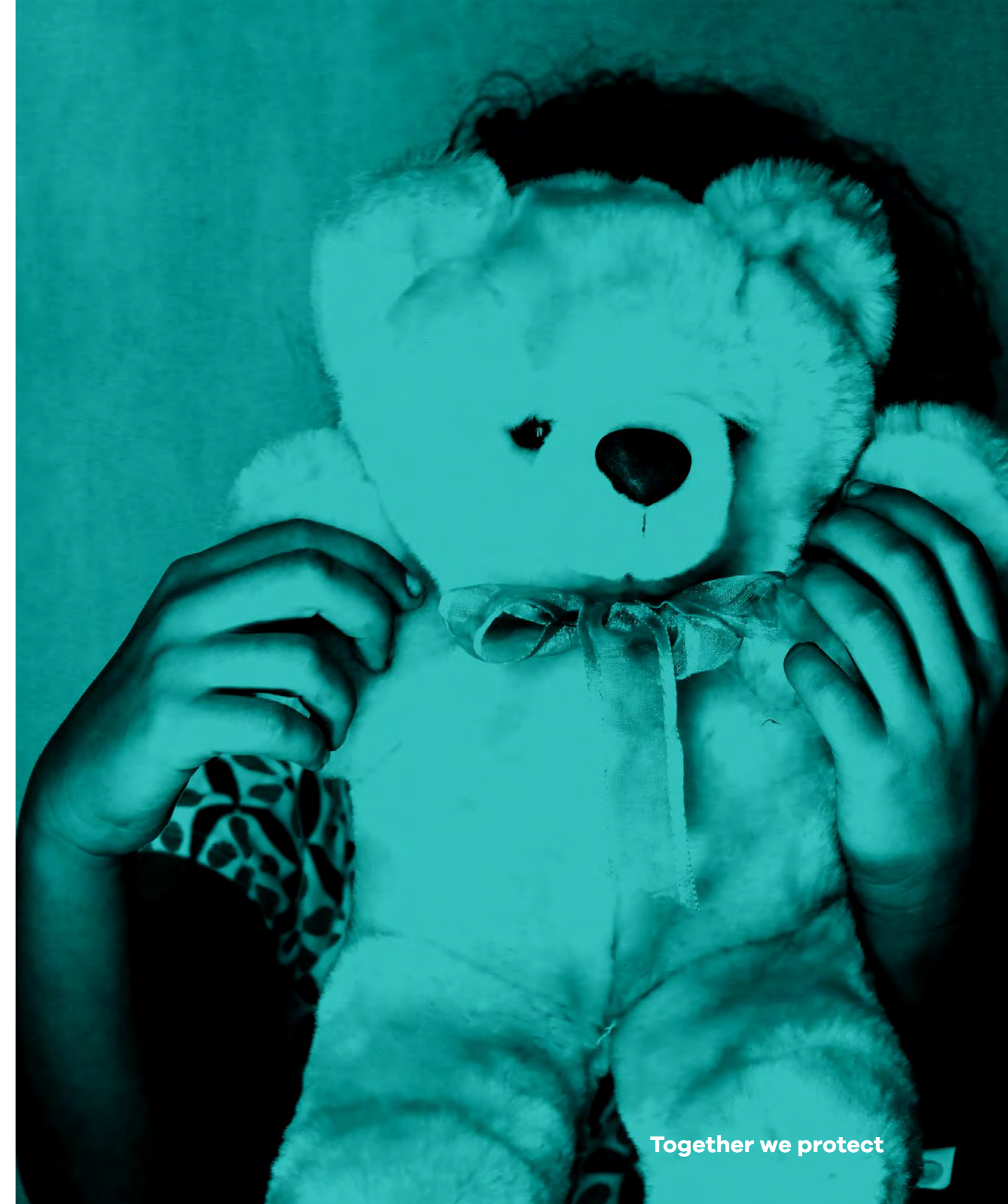
VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Waar staat het IVRK voor?

- De rechten en vrijheden van het kind moeten worden gerespecteerd, beschermd en nagekomen;
- Een kind wordt gedefinieerd als 'ieder mens jonger dan achttien jaar' (art. 1 IVRK);
- Ieder kind moet worden beschermd tegen discriminatie of uitsluiting (art. 2 IVRK);
- De belangen van het kind moeten de eerste overweging vormen bij alle maatregelen betreffende kinderen (art. 3 lid 1 IVRK);
- Het recht op leven, overleven en ontwikkeling van ieder kind moet worden gewaarborgd (art. 6 IVRK);
- Een kind heeft het recht om te worden gehoord in alle zaken die het kind betreffen en de standpunten van het kind moeten serieus worden genomen, hetgeen gevolgen heeft voor de ontwikkeling van wetgeving en beleid en voor besluitvorming op individueel niveau (art. 12 IVRK).

Hoe staat het met het IVRK en familierelaties?

- Ieder kind dient op te groeien in een gezinsomgeving, in een sfeer van geluk, liefde en begrip die geldt als essentieel voor de volledige en harmonische ontplooiing van het kind (preambule van het IVRK);
- De staat dient ouders te ondersteunen in hun rol van eerste verantwoordelijken voor de opvoeding van hun kind (art. 18 lid 1 IVRK), onder meer door middel van de ontwikkeling van instellingen, voorzieningen en diensten voor kinderopvang (art. 18 lid 2 IVRK; zie ook art. 3 lid 3 IVRK), en van materiële bijstand en ondersteuningsprogramma's, met name wat betreft voeding, kleding en huisvesting (art. 27 lid 3 IVRK);
- Ieder kind heeft het recht om beschermd te worden tegen alle vormen van geweld, en de staat dient daartoe alle passende wettelijke en bestuurlijke maatregelen en maatregelen op sociaal en opvoedkundig gebied te nemen, (art. 19 IVRK).

Uitdagingen voor Caribisch Nederland gerapporteerd door het Comité voor de Rechten van het Kind (het VN-Kinderrechtencomité)* in 2022

Het Comité voor de Rechten van het Kind sprak zijn zorgen uit over:

- De bestaande ongelijkheden tussen de afzonderlijke landen binnen het Koninkrijk der Nederlanden en Caribisch Nederland met betrekking tot de toegang van kinderen tot gezondheidszorg en jeugdhulp, onderwijs, maatschappelijke hulp en ondersteuning bij kindermishandeling en verwaarlozing (Kinderrechtencomité 2022, par. 15 (a));
- Het gebrek aan juridische maatregelen om kinderen op Bonaire, Saba en Sint Eustatius te beschermen tegen mishandeling, huiselijk geweld en lijfstraffen, gezien de 'hoge prevalentie van geweld tegen kinderen (...) in het betreffende land' (Kinderrechtencomité 2022, par. 21).

Het Kinderrechtencomité deed de volgende aanbevelingen:

- 'neem juridische en administratieve maatregelen voor het opzetten van een infrastructuur om de rechten en belangen van kinderen beter te beschermen' (Kinderrechtencomité 2022, par. 22(b));
- zorg dat een 'expliciet verbod op lijfstraffen in alternatieve zorginstellingen, dagopvang en scholen in Caribisch Nederland wettelijk vastgelegd' (Kinderrechtencomité 2022, par. 22(g));
- 'verbeter de bewustwordingscampagnes gericht op het bevorderen van positieve, geweldloze en participatieve vormen van opvoeden en straffen waarbij de negatieve gevolgen van lijfstraffen worden benadrukt' (VN-Kinderrechtencomité 2022, par. 22(g)).

* Het Comité voor de Rechten van het Kind ziet periodiek toe op de uitvoering van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind in het Koninkrijk der Nederlanden en alle andere ratificerende landen.

Opvolging

- Naar aanleiding van de aanbevelingen door het VN-Kinderrechtencomité, heeft de Nederlandse regering bevestigd dat ze zich zal blijven inzetten om positieve, geweldloze en participatieve vormen van opvoeding in Caribisch Nederland te bevorderen. Meer in het bijzonder kondigde ze aanvullende wettelijke maatregelen, het bevorderen van toegankelijke hulpverlening voor kinderen en de invoering van een beschermingscode aan, die deel uitmaken van de strategie om geweld tegen kinderen te voorkomen (Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2022b, p. 15-16).
- UNICEF heeft in samenwerking met de Openbare Lichamen Bonaire, Saba en Sint Eustatius en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een nieuw beleidsplan ontwikkeld: *'Kinderen in hun kracht. Kinderrechten in Caribisch Nederland'*, om de eilanden hierin te ondersteunen. Dit programma loopt van 2023 tot 2025 en richt zich op:
  - » Positief opvoeden;
  - » Sociale, emotionele veerkracht en youth skills (jongerenvaardigheden);
  - » Participatie;
  - » Kinderbescherming: signaleren, melden en opvolgen;
  - » Kinderarmoede;
  - » 'Linking and learning'.

Verdrag van Istanbul

Waar staat het Verdrag van Istanbul voor?

- Officiële naam: Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld
- Het Verdrag van Istanbul heeft tot doel om geweld tegen vrouwen uit te bannen en om vrouwen te beschermen tegen alle vormen van geweld (art. 1 lid a).
- Het verwacht dat partijen 'de nodige wetgevende en andere maatregelen' nemen 'ter bevordering en bescherming van het recht van een ieder, en van vrouwen in het bijzonder, om in zowel de publieke als de privésfeer gevrijwaard te worden van geweld' (art. 4 lid 1).

Meer in het bijzonder heeft het Verdrag van Istanbul tot doel om:

Het voorkomen van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen te garanderen door:

- 'veranderingen in de sociale en culturele gedragspatronen van vrouwen en mannen te stimuleren teneinde vooroordelen, gewoonten, tradities en alle andere praktijken gebaseerd op het idee dat vrouwen inferieur zouden zijn of op stereotype rollen van vrouwen en mannen uit te bannen' (art. 12 lid 1) en
- Wetgevende en andere maatregelen te nemen ter voorkoming van alle vormen van geweld (art. 12 lid 2).
- Andere maatregelen zijn onder meer (art. 13-17):
  - » Bewustwording;
  - » Onderwijs;
  - » Training van professionals;
  - » Preventieve interventie- en behandelprogramma's;
  - » Deelname door de private sector en de media.

- De bescherming van slachtoffers tegen verdere gewelddaden te waarborgen door middel van wetgeving en andere maatregelen, waaronder informatie, ondersteuning en gespecialiseerde diensten, individuele oplossingen, ondersteuning van minderjarige getuigen en slachtoffers van seksueel geweld (zie ook art. 56), rapportagemechanismen en beschermende maatregelen, zoals telefonische hulpverlening en opvangplaatsen (art. 18ff);
- Zorg voor adequaat en snel onderzoek en vervolging van alle vormen van geweld door middel van wetgeving en andere maatregelen (art. 49ff); en
- Zorg voor alomvattend en gecoördineerd beleid en dataverzameling (art. 7ff; Niemi et al. 2020, p. 8-9).

Lokale context van Bonaire

- In maart 2023 heeft een delegatie van het onderzoeksteam (TL en MGL) een bezoek gebracht aan Bonaire om kennis te maken met de plaatselijke context en meer te weten te komen over de door professionals in het gezins- en jeugddomein benoemde uitdagingen.
- Het onderzoeksteam sprak in totaal met 15 professionals (die allen met jongeren en/of ouders werkten). Lokale organisaties die tijdens deze bijeenkomsten vertegenwoordigd waren, waren onder meer 'advies- en meldpunt HGKM Guiami', Stichting Reclassering Caribisch Nederland, Voogdijraad en Akseso. Bovendien bracht het team een bezoek aan 'Jong Bonaire' om professionals en lokale jongeren te spreken en maakte het kennis met vertegenwoordigers van het Openbaar Lichaam Bonaire, UNICEF en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Ook sprak het team een externe academische deskundige en adviseur op gebied van communicatie, een politicus (voormalig gedeputeerde) en diens adviseur.
- De belangrijkste vraagstukken die tijdens het teambezoek aan Bonaire aan de orde kwamen, waren zorgen over:
  - » De ouderschapskwaliteit, vooral te kort tijd met kinderen door kunnen brengen als gevolg van meerdere banen;
  - » De hoge kosten van levensonderhoud en het feit dat veel gezinnen worstelen met armoede, wat een negatief effect heeft op het gezinsleven;
  - » Veranderende tijden en normen, een gevoel van verlies bij de oudere generatie, een generatiekloof ervaren;
  - » De sterk matriarchale cultuur in gezinnen, met beperkte deelname van mannen op dit gebied;
  - » Het gebrek aan duidelijkheid over de taakverdeling tussen verschillende organisaties in het gezins- en jeugddomein;
  - » De behoefte aan meer duidelijkheid over de definities van huiselijk geweld en kindermishandeling;
  - » De behoefte aan beschikbare communicatie in het Papiamentu met betrekking tot deze thema's;
  - » De specifieke behoeften van migrantengemeenschappen die niet altijd makkelijk te bereiken zijn.
- Deze vraagstukken zijn opgenomen in de dataverzamelfase om te waarborgen dat ze in het onderzoek werden behandeld.

Methoden

Overzicht

Deskresearch

- Analyse van relevante beleidsrapporten, juridische bronnen en wetenschappelijke literatuur, als context voor het huidige onderzoek.

Kwantitatief onderzoek

- Online enquête onder volwassen eilandbewoners, met vragen over gezinsrelaties, partnerrelaties en opvoeding.
- Voor elk onderwerp werd deelnemers gevraagd om op een 10-puntsschaal aan te geven hoe vaak bepaalde gedragingen volgens hen op Bonaire voorkomen.
- Deelnemers werd gevraagd om hun indruk te geven van het gezinsleven op het eiland te geven (niet van hun eigen gedrag).

Kwalitatief onderzoek

Interviews

- Individuele telefonische interviews met volwassenen, jongeren van 16 tot 19 jaar en professionals.
- Vragen over gezinsrelaties, partnerrelaties en opvoeding.

Focusgroepen

- Focusgroepen, persoonlijk uitgevoerd met volwassenen, jongeren van 16 tot 19 jaar en professionals
- Vragen naar aanbevelingen voor beleid en praktijk.

Ethische toetsing

- Het onderzoek is goedgekeurd door de Commissie Ethiek en Data van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit Leiden.

Beschrijving van de deelnemers aan de enquête

Totale steekproefgrootte

263 deelnemers begonnen de enquête

173 deelnemers voltooiden de enquête

Responspercentage: ca 1-2% van de volwassen bevolking van Bonaire*

* Dit responspercentage zou in het Europese deel van Nederland neerkomen op een half miljoen deelnemers.

Steekproefgrootte per onderwerp

263

Opvoedingsvragen

190

Gezins- en partnervragen

173

Achtergrondvragen

6% Minder dan 2 jaar
23% 2-5 jaar
13% 6-10 jaar
58% Meer dan 10 jaar

- De meeste deelnemers wonen al langer dan 10 jaar op Bonaire.

18% Bonaire
35% Ander Caribisch eiland
22% Nederland
12% Vaste land Zuid-Amerika
9% Overig

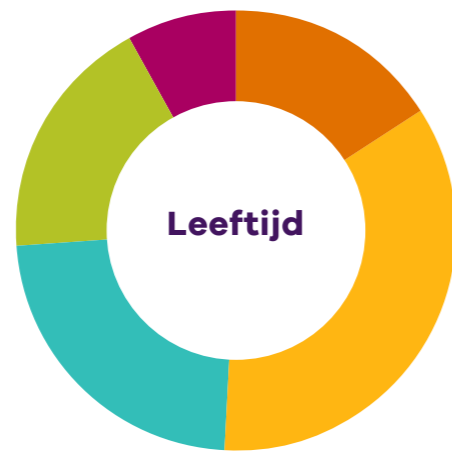
- 18% van de deelnemers is op Bonaire geboren (op de totale bevolking van Bonaire is dat ongeveer 40%).
- 35% van de deelnemers is op een ander Caribisch eiland geboren (op de totale bevolking van Bonaire is ongeveer 40% afkomstig van een ander Caribisch eiland of uit Zuid- of Centraal-Amerika).
- 22% van de deelnemers is in Nederland geboren (op de totale bevolking van Bonaire is dat ongeveer 15%).
- Op basis van eilandstatistieken zal de categorie 'overig' doorgaans verwijzen naar mensen die zijn geboren in de VS of Europa.

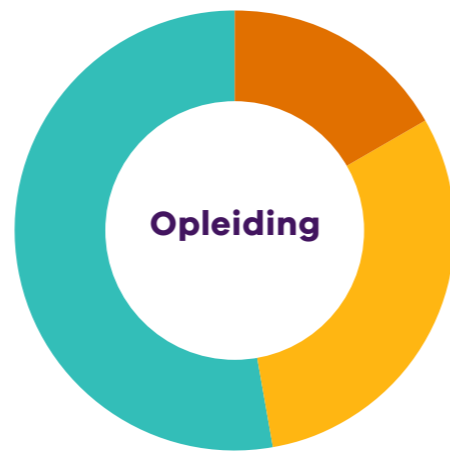
20% mannen
78% Vrouwen

- Onder de deelnemers waren vrouwen oververtegenwoordigd (2 deelnemers gaven aan zich geen man of vrouw te voelen).

16% 20-30
35% 31-40
23% 41-50
18% 51-60
8% 60+

- De meeste deelnemers waren tussen 31 en 50 jaar oud.

18% Laag
33% Middel
49% Hoog

- Ruim de helft van de deelnemers had een hoog opleidingsniveau (voor de totale bevolking van Bonaire is dit 18%).

27% Een
57% Twee
16% Drie of meer

- De meeste deelnemers woonden in een huishouden met 1 of 2 volwassenen.

36% Geen
28% Een
36% Twee of meer

- De meeste deelnemers woonden in een huishouden met 1 of meer kinderen.

27% Geen
35% Amper
28% Wel wat
10% Veel

- De deelnemers zijn niet representatief voor de bevolking van Bonaire als het gaat om financiële situatie.
- Ruim de helft van de deelnemers ervoer op z'n minst enkele financiële problemen, slechts 27% had helemaal geen financiële problemen.

91% Nee
9% Ja

- Echter, slechts zeer weinig deelnemers had de afgelopen 2 jaar gebruikgemaakt van 'Onderstand'.

Onder de deelnemers waren vrouwen oververtegenwoordigd.

Beschrijving van de deelnemers aan interviews

13

Volwassenen

- 5 vrouwen, 8 mannen
- Leeftijd 22 – 60 jaar
- 2 geboren op Bonaire
- De meesten hebben kinderen
- De meesten wonen 5+ jaar op Bonaire
- 3 zijn hoogopgeleid
- Inkomen tussen \$1000 – \$2999

4

Jongeren

- 4 meisjes
- Leeftijd 16 – 19 jaar
- 1 geboren op Bonaire
- Allen 6+ jaar op Bonaire

10

Professionals

- 7 vrouwen, 3 mannen
- Leeftijd 25 – 62 jaar
- Wonen allen 3+ jaar op Bonaire
- 5 zijn hoogopgeleid

Beschrijving van de deelnemers aan focusgroepen

6

Volwassenen

- 5 vrouwen, 1 man

4

Jongeren

- 3 meisjes, 1 jongen
- Leeftijd 16 – 21 jaar

3

Professionals

- Allen vrouw

Beperkingen van het onderzoek

De onderzoeksteekproeven op Bonaire zijn niet geheel representatief voor de eilandbevolking. De volgende groepen waren ondervertegenwoordigd:

- » Mannen;
  - » Mensen met een lager opleidings- en inkomensniveau;
  - » Mensen uit migrantengroepen die niet voldoende Engels, Nederlands of Papiamentu beheersten om aan het onderzoek deel te nemen.
- De ondervertegenwoordiging van mensen met een meer achtergestelde sociaaleconomische achtergrond is gebruikelijk in dit type onderzoeken. De individuele en focusgroepsinterviews compenseerden hier echter ten dele voor, aangezien deze in sociaaleconomisch opzicht meer diverse steekproeven omvatten dan de enquête.
  - De steekproefgrootte voor de enquête op Bonaire (173 - 263 personen) komt neer op een zeer goed responspercentage voor een relatief kleine eilandbevolking, maar slechts zo'n 20% van de deelnemers waren mannen. In onderzoeken naar gezinnen zijn mannen meestal ondervertegenwoordigd, wat mogelijk ook meer in het algemeen de betrokkenheid van mannen bij gezinnen weergeeft. Verderop in dit rapport komen we hier nader op terug.
  - Het onderzoek heeft zich niet specifiek gericht op het vraagstuk van seksueel misbruik. Dit vraagstuk verdient echter in toekomstige onderzoeken zeker aandacht.

Resultaten

en aanbevelingen

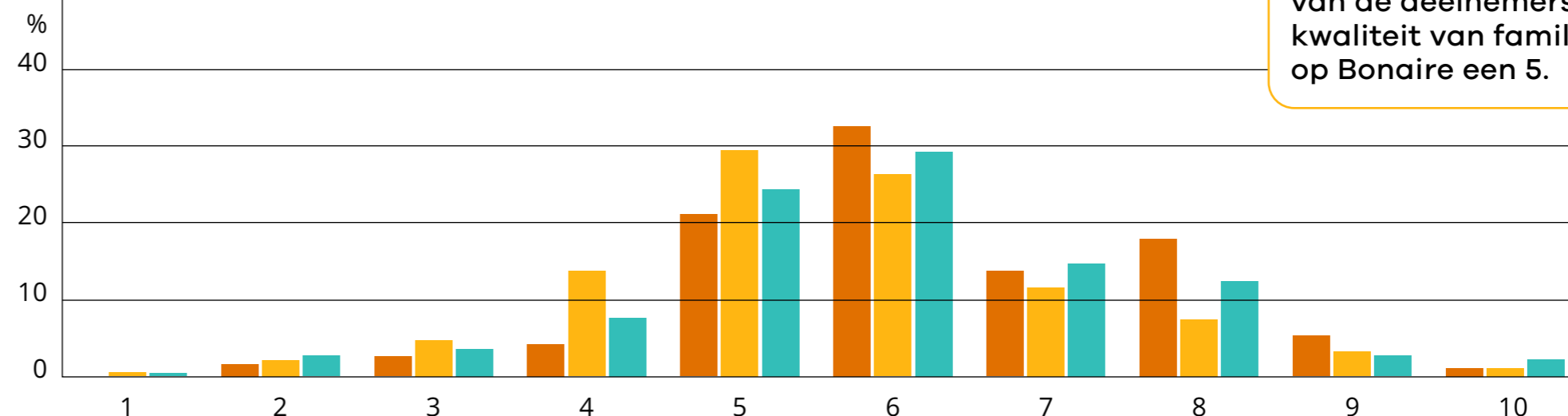
Resultaten

Enquête: Geef een 1 tot 10 aan de kwaliteit van...

Globale beoordeling van het gezinsleven op Bonaire

Voordat we ingaan op de resultaten voor specifieke onderwerpen met betrekking tot het gezinsleven op Bonaire, benoemt dit onderdeel globale beoordelingen van het gezinsleven door de deelnemers om hun algemene indrukken weer te geven als een beginpunt voor verdere specificatie van sterke kanten en uitdagingen.

Deelnemers werd gevraagd om de kwaliteit van familierelaties, partnerrelaties en opvoeding op Bonaire een 'rapportcijfer' te geven.

Voorbeeld: meer dan 30% van de deelnemers gaf de kwaliteit van familierelaties op Bonaire een 5.

Toelichting

- De gemiddelde cijfers voor de kwaliteit van partnerrelaties en opvoeding op Bonaire zitten tegen de 6 aan (net voldoende). Het gemiddelde cijfer voor familierelaties was hoger met een 6,3.
- Ongeveer een kwart van de deelnemers was (zeer) positief (rapportcijfer 7 en hoger) over de kwaliteit van familierelaties, partnerrelaties en opvoeding op Bonaire.
- Niet veel deelnemers waren (zeer) negatief (rapportcijfer 3 of lager over de kwaliteit van familierelaties, partnerrelaties en opvoeding op Bonaire).
- De meeste deelnemers gaven de drie verschillende domeinen van het gezinsleven op Bonaire een 5 of een 6. Dat wil zeggen dat de meesten van hen een mengsel van positieve en negatieve aspecten zien.

Indeling van de resultaten

Deel 1

De sterke kanten van het gezinsleven op Bonaire

In de volgende rapportonderdelen presenteren we de specifieke terreinen waarop gezinnen op Bonaire sterke kanten of uitdagingen laten zien.

- **Deel 1:** De sterke kanten van het gezinsleven op Bonaire;
- **Deel 2:** De financiële context van het gezinsleven op Bonaire;
- **Deel 3:** Mishandeling binnen gezinnen op Bonaire;
- **Deel 4:** Genderongelijkheid op Bonaire;
- **Deel 5:** Veranderende tijden en een generatiekloof op Bonaire;
- **Deel 6:** Hulpverlening op Bonaire.

De algemene indeling van deze onderdelen is als volgt:

- Een korte inleiding tot het onderwerp
- De relevante enquêteresultaten (data van Bonaire)
- Relevante citaten uit de interviews (stemmen van Bonaire)
- Een reflectie, en
- Een aanbeveling.

Delen 1 tot 5 betreffen de inhoudelijke sterke kanten en uitdagingen met betrekking tot gezinnen op Bonaire, terwijl deel 6 gericht is op de rol die hulpverlening speelt bij het aanpakken van de sterke kanten en uitdagingen.

Na de presentatie van de onderzoeksresultaten doet het rapport overkoepelende aanbevelingen die relevant zijn voor Bonaire, alsook voor Sint Eustatius en Saba.

Een kleine eilandgemeenschap

Diverse professionals en enkele volwassenen en jongeren benoemden de positieve kanten van het feit dat Bonaire een klein eiland is, met een kleine gemeenschap:

“Bonaire is een klein eiland, dus ja, het is makkelijk om met elkaar te communiceren.”

(professional)

“Iedereen helpt mee, dat is de band die je hebt en het voorbeeld op zo’n klein eiland.”

(professional)

“Bonaire is klein, het is veilig.”

(volwassene)

“Binnen een familie onderhoudt je relaties met de tante, de oma, ze helpen allemaal mee en dat is de band die je hebt op een eiland als dit.”

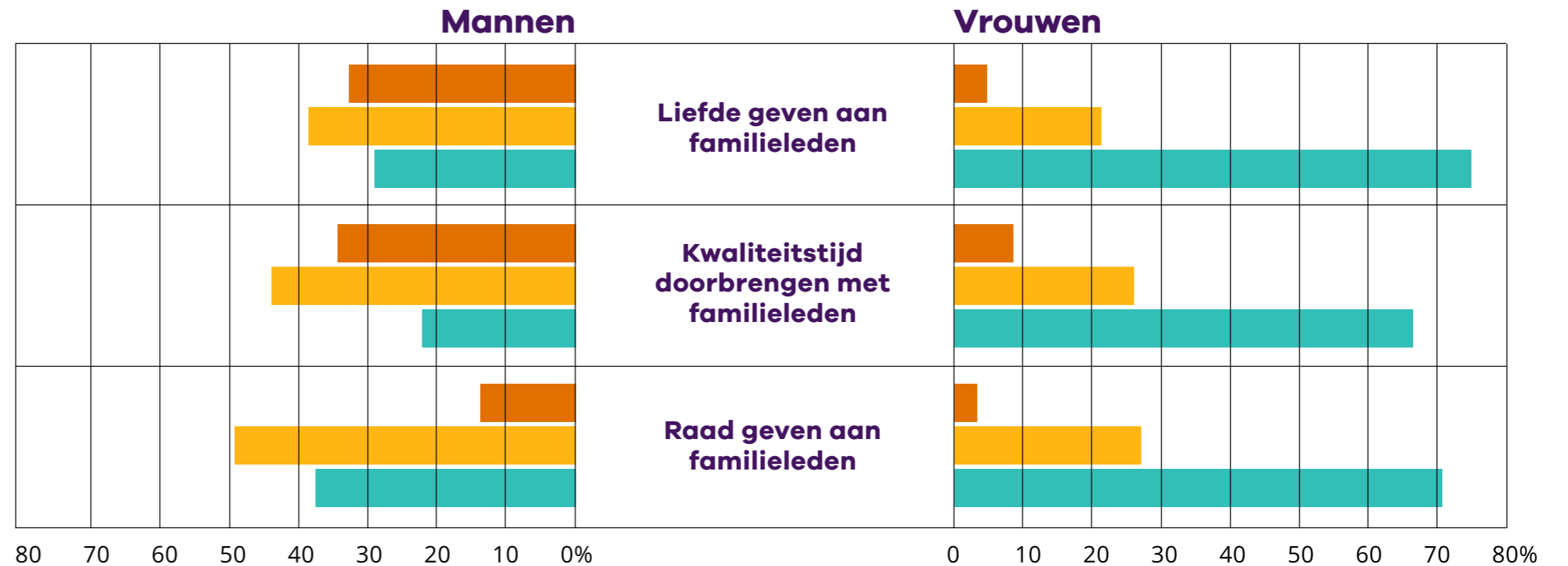
(professional)

“Sommige kinderen kunnen niet terugvallen op familie, dus het fijne is dan dat andere families voor hen zorgen.”

(jongere)

Familieleven op Bonaire

Legenda

- Niet gebruikelijk (scores 1-3)
- Enigszins gebruikelijk (scores 4-6)
- (Heel) gebruikelijk (scores 7-10)

Voorbeeld: slechts 5% van de deelnemers meldde dat vrouwen op Bonaire hun familieleden meestal niet veel liefde tonen.

Toelichting

- De meeste deelnemers meldden dat liefde tonen, kwaliteitstijd doorbrengen en raad geven op Bonaire gebruikelijker is voor vrouwen dan voor mannen (dit geldt voor zowel mannelijke als vrouwelijke deelnemers, waarbij opgemerkt moet worden dat er weinig mannelijke deelnemers waren).

- De meeste deelnemers meldden dat deze dingen ook enigszins gebruikelijk waren onder mannen.

Data van Bonaire

Opvoeding op Bonaire

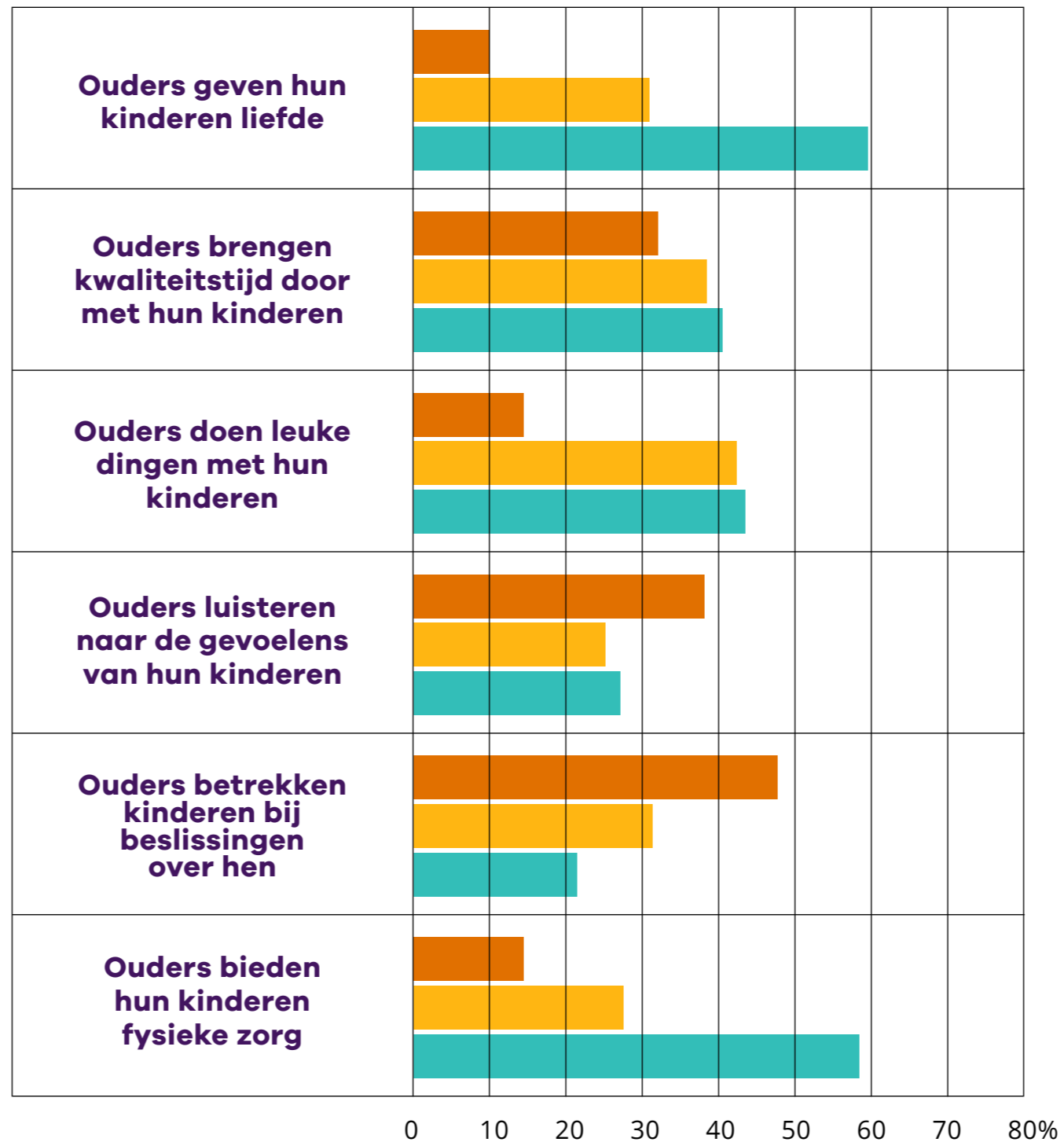
Legenda

→ Niet gebruikelijk (scores 1-3)

→ Enigszins gebruikelijk (scores 4-6)

→ (Heel) gebruikelijk (scores 7-10)

Voorbeeld: bijna 60% van de deelnemers meldde dat het gebruikelijk is dat ouders op Bonaire hun kinderen liefde geven.

Toelichting

- De meeste deelnemers meldde dat het voor ouders op Bonaire (heel) gebruikelijk is om hun kinderen liefde te geven.
- De deelnemers waren verdeeld over hoe gebruikelijk het is dat ouders op Bonaire kwaliteitstijd met hun kinderen doorbrengen.
- De meeste deelnemers meldde dat het ten minste enigszins gebruikelijk is dat ouders op Bonaire leuke dingen doen met hun kinderen.
- De meeste deelnemers meldde dat het voor ouders op Bonaire niet gebruikelijk is om naar de gevoelens van hun kinderen te luisteren.
- De meeste deelnemers meldde dat het (heel) gebruikelijk is dat ouders op Bonaire hun kinderen lichamelijke zorg bieden.

Stemmen van Bonaire

“Wat in onze cultuur goed gaat, is liefde, de liefde die je vanaf jonge leeftijd hebt geleerd, en respect hebben voor volwassenen.”
(professional)

“Veel families staan voor elkaar klaar, in goede en slechte tijden.”
(volwassene)

“We hechten waarde aan het uitgebreide gezin, die kring van meer generaties is iets wat ik echt goed vind aan onze cultuur.”
(volwassene)

“Er is veel bedrog in relaties.”
(volwassene)

“Ouders willen alleen maar het beste voor hun kinderen, maar ze weten niet hoe ze dat kunnen bereiken. Ze hebben begeleiding nodig.”
(professional)

“Als mijn moeder moet overwerken, moet ik thuisblijven om op de kleintjes te passen.”
(jongere)

Reflectie

- Gezinnen op Bonaire gelden als liefhebbend en warm. Mensen steunen elkaar in de context van hechte uitgebreide (familie) netwerken van mensen die voor elkaar zorgen. Ouders tonen hun kinderen liefde en bieden hun de noodzakelijke fysieke zorg. Dit zijn allemaal zeer belangrijke sterke punten van het gezinsleven op Bonaire.
- Deelnemers benoemden echter ook uitdagingen voor het het gezinsleven op Bonaire. Ze meldden genderongelijkheid binnen het gezin, waarbij vrouwen nauwer bij het gezinsleven betrokken waren dan mannen, en ouders niet altijd genoeg tijd of een luisterend oor hadden voor hun kinderen. Op deze uitdagingen gaan we in de volgende onderdelen nader in.
- Tijdens het bezoek aan Bonaire merkte het onderzoeksteam op dat professionals kritiek op ouders hadden, omdat zij afwezig, lastig te bereiken, niet betrokken, passief waren (d.w.z. afwachtten tot de overheid of scholen (financiële) hulp boden in plaats van dat ze zich in staat achtten om uitdagingen zelf het hoofd te bieden) of omdat ze zelfs onverantwoordelijk waren. Er werd gemeld dat ouders op Bonaire nieuwe ontwikkelingen niet omarmen, maar liever alles bij het oude laten. De onderzoekers spraken ook professionals die een ander beeld van ouders schetsten en hun veerkracht benadrukten. Het is belangrijk om deze ietwat tegenstrijdige patronen aan te pakken (zie ook deel 6 over hulpverlening).
- Hoewel het kleine eiland ook uitdagingen met zich meebrengt ("er zijn hier niet veel opleidingsmogelijkheden" - jongere; "Iedereen weet waar je mee bezig bent, ook als je dat niet wilt" - professional), is het sterke punt van de eilandgemeenschap op Bonaire duidelijk iets om op voort te bouwen.

Aanbeveling 1

Maak gebruik van de sterke en warme banden binnen families op Bonaire en de kracht van de eilandgemeenschap om de uitdagingen voor het gezinsleven, die in de volgende rapportonderdelen aan de orde komen, aan te pakken.

- Benadruk dat kinderen, ouders, ouderen en andere gemeenschapsleden in wezen waarde hechten aan goede familierelaties en respect verdienen voor hun rol binnen families en de gemeenschap daaromheen.
- Investeer in lokale betrokkenheid als een manier om gemeenschappen, gemeenschapsleiders en -organisatie in staat te stellen een rol te spelen in het verbeteren van het gezinsleven en het beschermen van gezinsleden tegen huiselijk geweld en kindermishandeling (UNICEF 2020).
- **Meer in het bijzonder:**
  - » Erken gemeenschappen als stakeholders van betekenis bij beleidshervorming;
  - » Zorg ervoor dat gemeenschapsleden hun rechten kennen en opeisen;
  - » Waarborg participatie zonder uitsluiting of discriminatie, rekening houdend met machtsongelijkheid;
  - » Stem beleid, programma's en projecten af op de behoeften, waarden en cultuur van de gemeenschap, zij het binnen de kaders van nationale en internationale wetgeving en beleid;
  - » Betrek gemeenschappen bij het toezicht op en de beoordeling van beleid, programma's en projecten die op hen van invloed zijn.
- Zorg ervoor dat de gemeenschap op Bonaire een leidende rol krijgt bij het ontwikkelen van beleid, programma's en projecten, waarbij de Nederlandse regering een ondersteunende rol speelt en lokale waarden en cultuur worden gerespecteerd.

Doelgroep: Openbaar Lichaam Bonaire in nauwe samenwerking met stakeholders in de gemeenschap (bijvoorbeeld scholen).

Deel 2

De financiële context van het familieleven op Bonaire

Financiële nood op Bonaire

Uit de literatuur blijkt dat financiële problemen en armoede belangrijke factoren zijn als het gaat om gezinsproblemen als huiselijk geweld (Jewkes, 2002) en kindermishandeling (Skinner et al., 2022). In het onderzoek hebben we deelnemers ook gevraagd naar hoe gezinnen op Bonaire er financieel voor staan, en velen hebben aangegeven dat er aanzienlijke financiële nood is op Bonaire.

“Op Bonaire hebben veel gezinnen niet genoeg geld voor de basisvoorzieningen, dus geen geld om de huur, elektriciteit of zelfs eten te betalen.”

(volwassene)

“Er zijn veel eenoudergezinnen, en één baan is niet genoeg om de kinderen te onderhouden, dus hebben de moeders 2 à 3 baantjes en kunnen de kinderen thuis doen waar ze zin in hebben.”

(volwassene)

“Ja, er zijn gezinnen die niet genoeg geld hebben. De ouders moeten gewoon de hele tijd werken.”

(jongere)

“Water en elektriciteit zijn veel te duur, daar moeten ze iets aan doen!”

(jongere)

Bonaire is duur. Er zijn geen betaalbare woningen en er is geen huursubsidie. Daarom moeten mensen de hele tijd werken om de eindjes aan elkaar te knopen.”

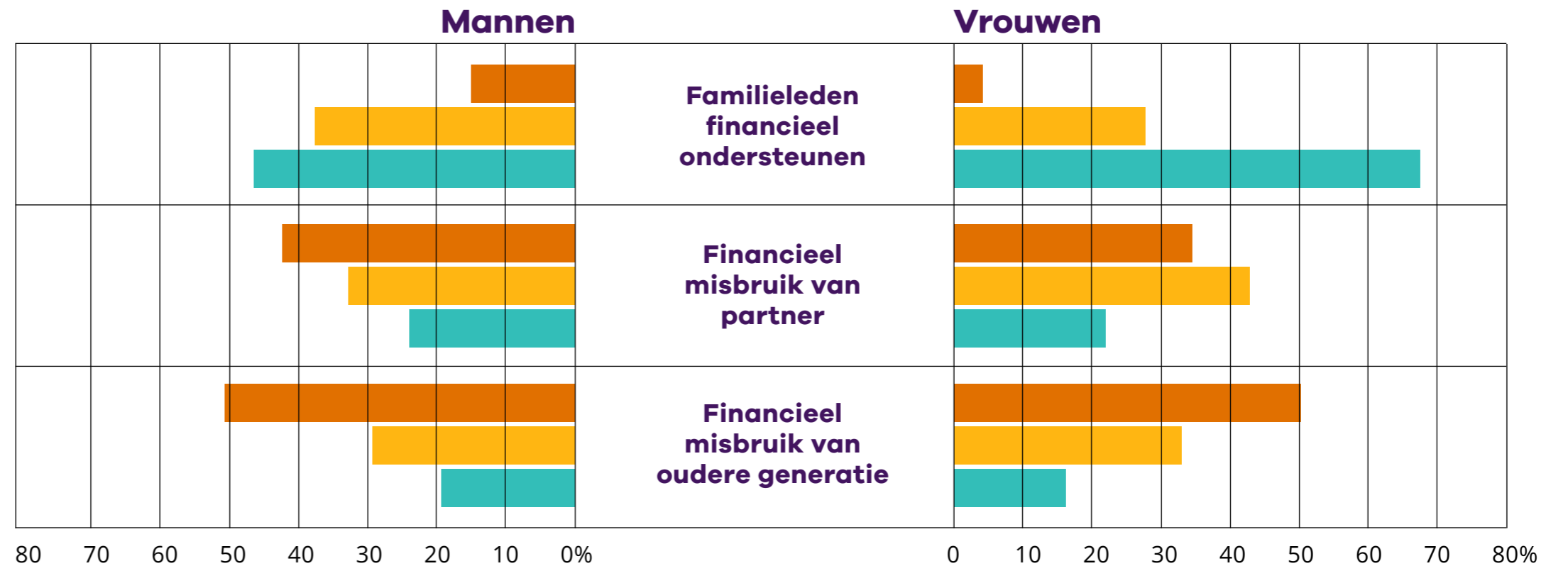
(professional)

“Maar het komt ook doordat de prioriteiten anders liggen bij de verdeling van een budget.

Sommige vrouwen krijgen Onderstand, maar kopen duur eten, zoals Chinese afhaalmaaltijden en Coca-Cola.”

(professional)

Familie financiën op Bonaire

Legenda

- Niet gebruikelijk (scores 1-3)
- Enigszins gebruikelijk (scores 4-6)
- (Heel) gebruikelijk (scores 7-10)

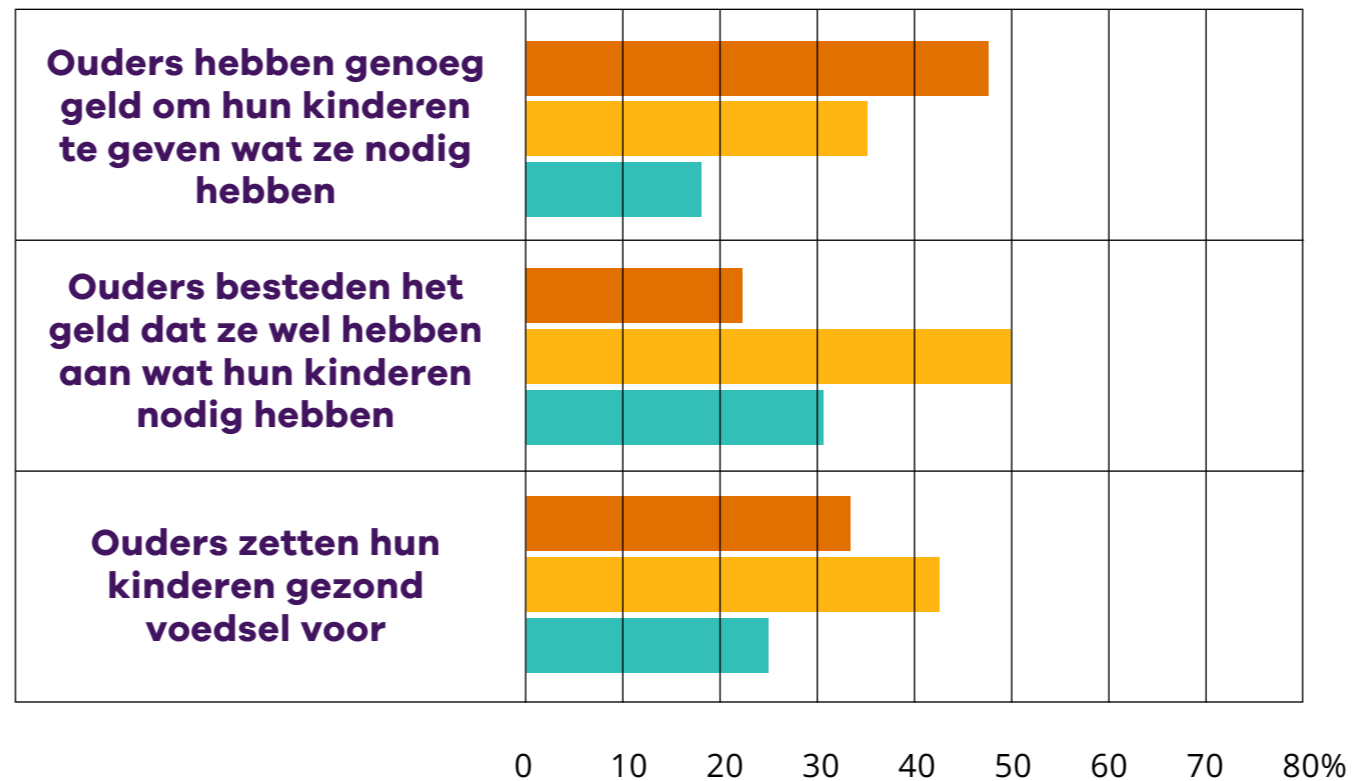
Voorbeeld: bijna 40% van de deelnemers melden dat het enigszins gebruikelijk is dat mannen op Bonaire familieleden financieel ondersteunen als dat nodig is.

Toelichting

- De meeste deelnemers melden dat het op Bonaire voor zowel mannen als vrouwen gebruikelijk is om familieleden zo nodig financieel te ondersteunen.
- Ruim de helft van de deelnemers meldde dat financieel misbruik van partners ten minste enigszins gebruikelijk is op Bonaire.
- Ongeveer de helft van de deelnemers meldde dat financieel misbruik van de oudere generatie bij mannen en vrouwen op Bonaire enigszins gebruikelijk is.

Familie financiën op Bonaire

Toelichting

- De meeste deelnemers meldden dat het niet zo gebruikelijk is dat ouders op Bonaire genoeg geld hebben om hun kinderen te geven wat ze nodig hebben.
- Deelnemers waren verdeeld over de vraag hoe gebruikelijk het is dat ouders op Bonaire het geld dat ze wel hebben besteden aan wat hun kinderen nodig hebben; ongeveer de helft gaf aan dat het enigszins gebruikelijk is.
- De meeste deelnemers meldden dat het niet zo gebruikelijk is dat ouders op Bonaire hun kinderen gezond voedsel voor te zetten.

Legenda

- Niet gebruikelijk (scores 1-3)
- Enigszins gebruikelijk (scores 4-6)
- (Heel) gebruikelijk (scores 7-10)

Voorbeeld: bijna 60% van de deelnemers meldde dat het niet gebruikelijk is dat ouders op Bonaire genoeg geld hebben voor hun kinderen.

“Mensen maken ook verkeerde keuzen, ze rijden in een mooie auto, maar kunnen geen brood kopen.”

(professional)

“Soms is er geen geld voor eten en dan gaan kinderen zonder eten naar school. Of ze dragen echt heel oude kleren.”

(professional)

“Er zijn alleenstaande moeders die noodgedwongen een relatie aangaan, omdat ze een partner nodig hebben die financieel kan bijspringen, maar als ze weg willen gaan, blijkt dat ze financieel afhankelijk zijn van de man.”

(professional)

“Soms raakt het je zo dat je geen geld hebt, dat je begint te schreeuwen, in een slecht humeur raakt, begint te huilen. Dat komt voor.”

(volwassene)

“Omdat de supermarkten hun prijzen blijven verhogen, moeten ze hun kind laten wachten, geven ze het kind niet veel aandacht, omdat ze meer moeten werken, zodat ze kunnen betalen voor wat er nodig is.”

(jongere)

Wat mensen verbeterd zouden willen zien

Professionals, volwassenen en jongeren waren het erover eens dat er iets zou moeten worden gedaan aan het gebrek aan koopkracht bij gezinnen op Bonaire. Sommigen noemden de lage lonen als probleem, anderen de kosten van levensonderhoud.

Ook werd opgemerkt dat met name kinderopvang te duur is, maar dat de mensen die daar werken niet genoeg verdienen en elders moeten werken als ze klaar zijn bij het kinderopvangcentrum. Verlaging van de kinderopvangkosten zou goed zijn voor gezinnen die dat nodig hebben.

Ook zagen professionals, volwassenen en jongeren op Bonaire het verbeteren van de financiële positie van alleenstaande moeders als een prioriteit, zodat de vrouwen niet puur vanwege het geld afhankelijk zouden zijn van mannen, en zodat ze niet zouden hoeven kiezen tussen werk en de zorg voor hun kinderen.

Bovendien merkten professionals op dat ouders gebaat zouden zijn bij training in omgaan met geld en prioriteiten stellen bij hun uitgaven voor hun gezin.

Reflectie

- Veel gezinnen op Bonaire hebben het financieel zwaar. Hoewel het op Bonaire gebruikelijk is om familieleden financieel te steunen, zijn er ook zorgen over mensen die familieleden financieel uitbuiten.
- Er lijkt een disbalans te zijn tussen lonen en de kosten van levensonderhoud voor gezinnen.
- Het lijkt erop dat de financiële problemen op Bonaire zowel tot ondersteunende activiteiten (helpen) kunnen leiden als tot misbruik (uitbuiten).
- Als het gaat om kinderen opvoeden, hebben de meeste ouders op Bonaire niet altijd genoeg geld om hun kinderen te geven wat ze nodig hebben, waaronder gezond eten.
- Er bestaan ook zorgen over uitgaven-patronen op Bonaire. Mensen geven het beschikbare geld niet altijd verstandig uit, wat gevolgen heeft voor hun financiële ruimte om in de basisbehoeften van hun kinderen te voorzien.
- Uit de literatuur blijkt dat financiële zorgen en armoede krachtige voorspellers zijn voor veel verschillende problemen binnen gezinnen, waaronder geweld in het algemeen en geweld tegen vrouwen in het bijzonder (Stephenson, 2021). Elk beleid dat leidt tot armoedebestrijding zal de algehele kwaliteit van leven verbeteren, wat op zijn beurt het algehele functioneren van gezinnen ten goede zal komen (Jones et al., 2017).
- Eerdere onderzoeken en rapporten over Caribisch Nederland hebben ook gewezen op de invloed van financiële zorgen en armoede op familierelaties (Nationale Ombudsman 2020), en meer in het bijzonder op de prevalentie van huiselijk geweld en/of kindermishandeling (Kloosterboer, 2013; De Bruijn, Kriek & De Vaan, 2014; UNICEF, 2019; Kinderombudsman, 2021; VN-Kinderrechtencomité, 2022).
- Uit de literatuur blijkt ook dat 'unconditional cash transfers' (onvoorwaardelijke contante betalingen) ten goede kunnen komen aan armoedebestrijding, aan gemeenschapsontwikkeling en aan autonomie en waardigheid van gemeenschapsleden (Peterman, Yablonski & Daidone, 2017).
- De recent aangekondigde verhoging van het sociaal minimum op Bonaire kan een positieve invloed hebben op de financiële situatie van gezinnen op het eiland.

Aanbeveling 2

Investeer in de financiële gezondheid van Bonaire, waaronder aandacht voor opleidings- en werkgelegenheidsmogelijkheden en mensen met geld leren omgaan.

- Volg de impact van de recent aangekondigde verhoging van het sociaal minimum nauwgezet;
- Overweeg om, waar nodig, aanvullende maatregelen te nemen (bijv. specifieke programma's voor cash transfers) om gezinnen met aanhoudende financiële problemen hulp te bieden;
- Blijf investeren in werkgelegenheid en passende lonen, ook gezien de disbalans tussen inkomen en kosten van levensonderhoud;
- Bied op scholen en in gemeenschapscentra lessen in omgaan met geld;
- Besteed vooral aandacht aan het vraagstuk van financieel misbruik van de oudere generatie binnen families. Het vergroten van financiële zekerheid en financiële vaardigheden kunnen belangrijke eerste stappen zijn.

Doelgroep: Openbaar Lichaam Bonaire, in nauwe samenwerking met gemeenschapsgroepen en belangrijke stakeholders.

Deel 3

Geweld binnen gezinnen op Bonaire

Als het gezin geen veilige plek is

Dit onderdeel zoomt in op geweld in familierelaties (inclusief partnerrelaties), hetgeen relevant is om in overweging te nemen naast de sterke kanten van de gemeenschap en de precaire financiële context van het gezinsleven op Bonaire.

Het Verdrag van Istanbul, het IVRK en de wet in Caribisch Nederland verwerpen huiselijk geweld en geweld tegen kinderen. Dit wordt geschraagd door de jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens en aanverwante normen van de Raad van Europa (zie preambule van het Verdrag van Istanbul; Niemi et al. 2020, p. 4-5).

Relevante wettelijke definities in internationaal recht:

- *Huiselijk geweld* omvat elke vorm van 'fysiek, seksueel, psychologisch of economisch geweld dat plaatsvindt binnen het gezin of het huishouden of tussen voormalige of huidige echtgenoten of partners, ongeacht of de dader in dezelfde woning als het slachtoffer verblijft of heeft verbleven' (art. 3 lid b Verdrag van Istanbul). Het omvat geweld tegen vrouwen en (art. 3 lid a, d en f Verdrag van Istanbul).
- *Geweld tegen kinderen* omvat 'alle vormen van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel of misbruik, lichamelijke of geestelijke verwaarlozing of nalatige behandeling, mishandeling of exploitatie, met inbegrip van sexueel misbruik' (art. 19 IVRK) en omvat ook blootstelling aan huiselijk geweld (VN-Kinderrechtencomité, 2011).

Relevante juridische definities in de Nederlandse wet:

- *Kindermishandeling*: 'elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel' (art. 1.1.1 lid 1 Wet maatschappelijke ondersteuning 2015).
- *Huiselijk geweld*: 'lichamelijk, geestelijk of seksueel geweld of bedreiging daarmee door iemand uit de huiselijke kring' (art. 1.1.1 lid 1 Wet maatschappelijke ondersteuning 2015); 'huiselijke kring': 'een familielid, een huisgenoot, de echtgenoot of voormalig echtgenoot of een mantelzorger' (idem.).

Geweld binnen gezinnen op Bonaire

- Volgens de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport past het begrip 'huiselijk geweld' niet goed in de Caribische context, waar 'huiselijke kring' betrekking heeft op een veel grotere verscheidenheid aan gemeenschapsleden, naast directe familieleden (Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport 2022a, p. 2). Een speciale Algemene Maatregel van Bestuur is erop gericht regels te bieden met betrekking tot huiselijk geweld en kindermishandeling in de context van Caribisch Nederland (*Besluit maatschappelijke ondersteuning en bestrijding huiselijk geweld en kindermishandeling BES*). Deze AMvB biedt de volgende definitie van huiselijke kring: *'de partner of voormalige partner, een familielid, een huisgenoot of een persoon die regelmatig de woning bezoekt'*.
- Dit rapport verwijst afwisselend naar geweld en mishandeling. Het hanteert ook het begrippen huiselijk geweld, geweld tegen kinderen of kindermishandeling. Waar we niet specificeren verwijzen deze begrippen naar alle vormen van geweld, waaronder onder andere fysieke, emotionele en seksuele mishandeling of misbruik, verwaarlozing en het getuige zijn van geweld.
- In de interviews hebben we deelnemers verzocht om 'mishandeling' te definiëren en erover na te denken, ook in het licht van de lokale, culturele context van Bonaire.
- In zowel de enquête als de interviews hebben we deelnemers gevraagd naar hun beeld van mishandeling en geweld. Zij benoemden een breed scala aan vormen van mishandeling: tussen partners, tegen ouderen en tussen ouders en kinderen. Hieronder verstonden zij ook vormen van emotioneel en fysiek geweld.

Definities van mishandeling op Bonaire

In de interviews definieerden deelnemers huiselijk geweld en kindermishandeling over het algemeen volgens de internationale juridische normen, waarbij ze fysiek en emotioneel misbruik en verwaarlozing in hun beschrijving opnamen. Dit toont een algemeen bewustzijn van internationale definities, die zijn opgenomen in binnenlandse wetgeving en beleid, zelfs als de lokale werkelijkheid afwijkt.

Mishandeling in Papiamentu

Er is op Bonaire gesproken over de meest passende begrippen die kunnen worden gebruikt om te verwijzen naar problemen rond misbruik en mishandeling in Papiamentu. Dit punt kwam ook in de interviews en focusgroepen ter sprake:

- » Volgens de meesten is *'maltrato'* het beste begrip om te gebruiken.
- » Voor kindermishandeling zou het *'maltrato di mucha'* zijn.
- » *'Abuso'* klinkt heftiger en wordt vaak geassocieerd met seksueel misbruik
- » *'Violensia Domestiko'* wordt gezien als een adequate vertaling van huiselijk geweld.

"Huiselijk geweld is alles, misbruik, alles wat een lid van een gezin tegen zijn of haar wil schade toebrengt. het kan ook om geestelijk misbruik gaan."

(professional)

"De definitie sluit aan bij wat goed is voor kinderen uit de hele wereld [geen mishandeling], maar we hebben tijd nodig, we zeggen dat het moet veranderen, maar we weten niet hoe we het anders moeten doen. Zo zijn we opgevoed."

(professional)

"Verwaarlozing is ook mishandeling."

(volwassene)

"Als de moeder wordt geslagen, of als zij de vader slaat, of als ze vaak ruzie hebben, nare dingen zeggen, is dat allemaal huiselijk geweld."

(volwassene)

"Als ze ruzie maken, of zonder reden gaan slaan, of kwaad worden om niks, en ze bijna doodslaan."

(jongere)

"Of ze slaan de kinderen niet, maar zeggen rottingen tegen de kinderen, ontmoedigen hen."

(jongere)

Data van Bonaire

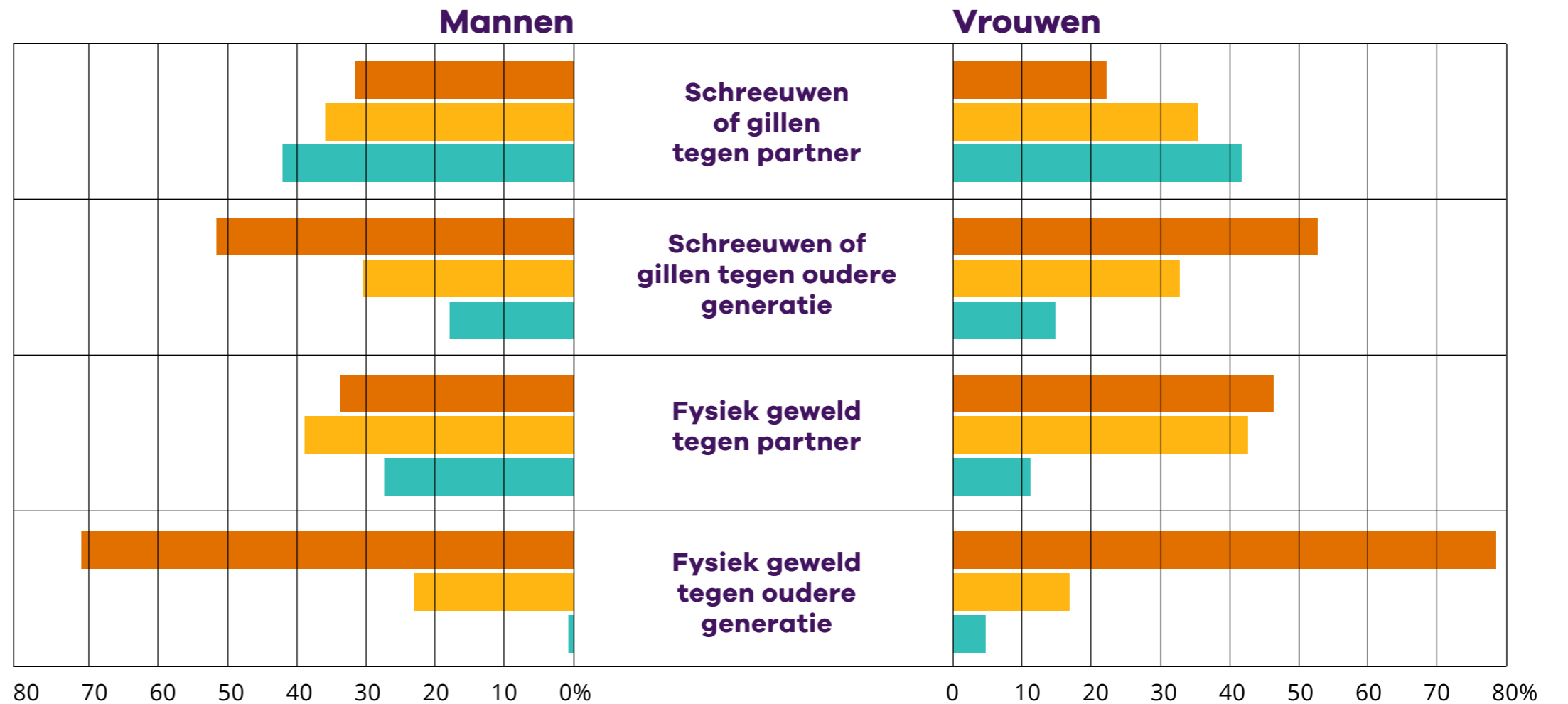
Emotionele & fysieke mishandeling

Legenda

→ Niet gebruikelijk (scores 1-3)

→ Enigszins gebruikelijk (scores 4-6)

→ (Heel) gebruikelijk (scores 7-10)

Toelichting

- De meeste deelnemers meldden dat het (enigszins) gebruikelijk is dat mannen en vrouwen op Bonaire tegen hun partner schreeuwen.
- Van schreeuwen tegen de oudere generatie wordt gemeld dat het veel minder gebruikelijk is op Bonaire, maar toch meldt ongeveer de helft van de deelnemers dat het (enigszins) gebruikelijk is.
- De meeste deelnemers meldden dat het ten minste enigszins gebruikelijk is dat mannen en vrouwen op Bonaire fysiek geweld gebruiken tegen hun partner, en ongeveer een kwart gaf aan dat het onder mannen (heel) gebruikelijk is.
- De meeste deelnemers meldden dat fysiek geweld tegen de oudere op Bonaire generatie niet gebruikelijk is, maar ongeveer 40% meldde dat dit enigszins gebruikelijk is.

Data van Bonaire

Emotionele & fysieke mishandeling

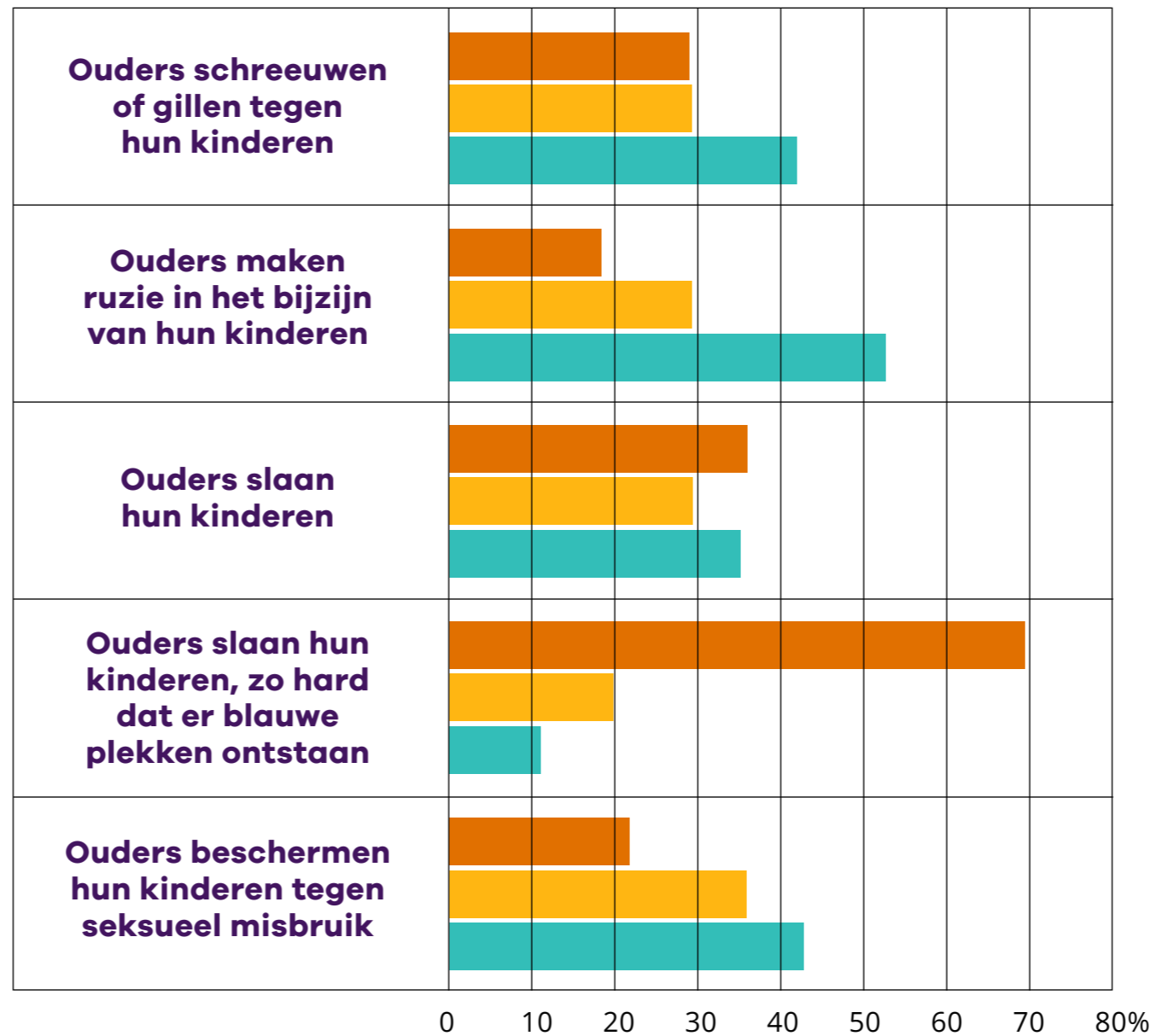
Legenda

→ Niet gebruikelijk (scores 1-3)

→ Enigszins gebruikelijk (scores 4-6)

→ (Heel) gebruikelijk (scores 7-10)

Voorbeeld: ongeveer 35% van de deelnemers meldde dat het niet gebruikelijk is dat ouders op Bonaire hun kinderen slaan.

Toelichting

- De meeste deelnemers meldden dat het (heel) gebruikelijk is dat ouders op Bonaire ruzie maken in het bijzijn van hun kinderen.
- De deelnemers waren verdeeld over de vraag hoe gebruikelijk het is dat ouders op Bonaire tegen hun kinderen schreeuwen, maar ruim 40% gaf aan dat dit (heel) gebruikelijk is.
- De meeste deelnemers meldden dat het ten minste enigszins tot (heel) gebruikelijk is dat ouders op Bonaire hun kinderen slaan.
- De overgrote meerderheid van de deelnemers meldde dat het voor ouders op Bonaire niet gebruikelijk om hun kinderen zo hard te slaan dat die er blauwe plekken aan overhouden, al gaf ongeveer 30% aan dat dit (enigszins) gebruikelijk is.
- De meeste deelnemers meldden dat het voor ouders op Bonaire gebruikelijk is om hun kinderen te beschermen tegen seksueel misbruik, maar ongeveer 20% gaf aan dat dit niet gebruikelijk is.

Stemmen van Bonaire

Wat mensen opmerken

“Bij sommige mensen zie ik hoe ze tegen hun gezin schreeuwen. **Het is niet goed voor een kind om zo te worden opgevoed.**”

(volwassene)

“Het kan zijn dat de moeder moe thuiskomt uit haar werk en het kind vraagt om te koken, omdat de ouders moe zijn. **Als het kind dan niet begint met koken, kan het gebeuren dat ze het slaan.**”

(jongere)

“Een draai om je oren was vroeger normaal. **In Nederland is dat huiselijk geweld.**”

(volwassene)

“Huiselijk geweld, vooral als er alcohol in het spel is of als er sprake is van werkloosheid; mensen worden kwaad op elkaar en beginnen elkaar te slaan. **Dat is de stress, hè.**”

(professional)

“Veel problemen in gezinnen **worden veroorzaakt door alcohol.**”

(professional)

“Je moet het idee van ‘ze hebben mij geslagen toen ik klein was, en toch gaat het goed met me’ ombuigen. Als je dat idee niet verandert, blijven mensen denken dat slaan prima is.”

(professional)

“Je mag je kind niet slaan, want dan halen ze het bij je weg. Dus jij wilt me vertellen dat ik een varken, een monster moet grootbrengen. **Ik sla mijn kind niet elke dag, maar als hij me kwaad maakt, krijgt hij er twee van me, en dat mag niet van hen.**”

(volwassene)

“En misschien heb je je kind gewaarschuwd, maar heb je het niet uitgelegd. En wat doen we dan? **Onze straf is om meteen te slaan.**”

(professional)

“Mishandeling van vrouwen, van kinderen, dat zie je aan de blauwe plekken, of omdat ze iets hebben gebroken. **Maar mishandeling van mannen zie je niet, want die is meer emotioneel.** Mannen bij wie de kinderen worden weggehaald, ook al willen ze deel uitmaken van hun leven.”

(professional)

“**De cultuur van slaan is zeer aanwezig.** Dat het normaal is.”

(volwassene)

Wat mensen verbeterd zouden willen zien

Professionals, volwassenen en kinderen hebben allemaal de nadruk gelegd op meer bewustwordingscampagnes over verbetering van de gezinscommunicatie en preventie van gezinsgeweld op Bonaire:

- Doorbreek het taboe op praten over gezinsproblemen.
- Doorbreek de cyclus van kinderen slaan. Alleen dat het voorheen normaal was, maakt het nog niet goed.
- Probeer mensen communicatievaardigheden bij te brengen zodat partners minder ruziemaken en afspraken kunnen maken over opvoedingsgewoonten.
- Pak het probleem van de vele gebroken gezinnen aan.
- Verbeter de communicatie tussen ouders en kinderen.
- Ouders zouden verantwoordelijkheid moeten nemen voor hun kinderen.
- Kleine kinderen zouden niet alleen thuis gelaten mogen worden.
- Maak mensen bewust van het gevaar van alcohol en drugs, want dit veroorzaakt problemen binnen gezinnen.

Reflectie

- Huiselijk geweld in de vorm van verbale mishandeling wordt op Bonaire als zeer gebruikelijk beschouwd. Fysieke mishandeling lijkt veel minder gebruikelijk, maar is toch zorgwekkend, vooral in partnerrelaties.
- Kindermishandeling in de vorm van verbaal geweld of slaan wordt op Bonaire als zeer gebruikelijk beschouwd. Kinderen slaan is een cultureel geaccepteerd onderdeel van reguliere tucht.
- Het patroon van een zeer strenge opvoeding waarbij kinderen niet bijster veel ruimte krijgen om hun mening te geven duidt op een overwegend autoritaire manier van opvoeding (gebruikelijk in de Cariben) in tegenstelling tot een meer gezaghebbende opvoedstijl die geweldloze communicatie prefereert met ruimte voor de stem van kinderen (Roopnarine & Jin, 2016).
- Deze uitkomst sluit aan bij onderzoek dat aantoonde dat de autoritaire opvoeding en huiselijk geweld in de Cariben wijdverbreid zijn (Bissessar & Huggins, 2022; Fry et al., 2021). Onderzoekers hebben opgemerkt dat de historische achtergrond van de wijdere omgeving enkele van de patronen kunnen verklaren (bijv. Brereton, 2010).
- Deelnemers op Bonaire lieten wel degelijk merken dat ze zich bewust zijn van andere opvoedkundige normen in Nederland en elders, met betrekking tot internationale kinderrechten en wetgeving in Caribisch Nederland. Ze zijn over het algemeen ook in staat om huiselijk geweld en kindermishandeling in die termen te beschrijven.
- Er lijkt toenemende steun te zijn voor geweldloze alternatieven en betere ouder-kind- en gezinscommunicatie met meer ruimte voor kinderen om hun mening te geven. Het wordt echter als een uitdaging gezien om deze ontwikkeling in de praktijk te brengen, omdat ze indruist tegen de traditionele Caribische opvoeding die eerder autoritair van aard is.
- Hoewel de enquête en interviews alcohol- en drugmisbruik niet expliciet noemden, kwam dit onderwerp tijdens de gesprekken met professionals en volwassenen wel ter sprake als een belangrijke factor in problematische communicatie binnen het gezin. Meer georganiseerde vrijetijdsbesteding voor jongeren zou bij die groep mogelijk ook het alcohol- en druggebruik verminderen.
- Eerdere rapporten over huiselijk geweld en/of kindermishandeling hebben het belang van bewustwording onderstreept als onderdeel van een alomvattende strategie om geweld in familierelaties aan te pakken en te voorkomen (Kloosterboer, 2013; De Bruijn, Kriek & De Vaan, 2014; UNICEF, 2019).

Aanbeveling 3

Bevestiging van normen voor geweldloze opvoeding en gezinscommunicatie op Bonaire.

Bevestig de norm dat alle vormen van geweld tegen vrouwen, kinderen en anderen in de huiselijke kring en de gemeenschap daaromheen niet te rechtvaardigen zijn en voorkomen moeten worden.

- Draag deze norm uit in cultureel passende bewustwordingscampagnes op Bonaire in offline en online vorm;
- Herhaal en herbevestig deze norm in alle relevante beleidsvoering, protocollen, werkmethoden, trainingen en andere maatregelen om wetten en beleid uit te voeren;
- Nodig lokale rolmodellen en influencers op Bonaire uit om de normbevestiging en de publiekscampagnes eromheen te ondersteunen;
- Investeer in alomvattend onderwijs over kinderrechten, vrouwenrechten en aanverwante vraagstukken rondom menselijke waardigheid, (gender) gelijkheid en intergenerationele sociale rechtvaardigheid op Bonaire (basisscholen en voortgezet onderwijs);
- Organiseer lokale, professioneel gepresenteerde uitzendingen van ronde-tafel-dialogen met deelnemers uit verschillende leeftijdsgroepen, onder wie jongeren, om beter wederzijds begrip tussen generaties te creëren en constructieve gesprekken op te zetten over veranderende normen ten gunste van geweldloze opvoeding en om het taboe op het bespreken van deze onderwerpen weg te nemen;
- Besteed specifiek aandacht aan de ambivalentie met betrekking tot de overgang naar geweldloze vormen van opvoeding en gezinscommunicatie in het licht van de nog sterk aanwezige, meer traditioneel Caribische autoritaire opvoedstijl;

- Ontwikkel preventieve trainingsprogramma's op Bonaire om geweldloze opvoedings- en communicatienormen te voeden.

Maak gebruik van lessen geleerd uit eerdere initiatieven die zijn genomen door het Openbaar Lichaam Bonaire, het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (ZJCN) en UNICEF om geweld tegen kinderen aan te pakken en uitgebreide gezinsondersteuning te bieden.

Nodig UNICEF en andere stakeholders uit om deze initiatieven te ondersteunen.

Doelgroep: Openbaar Lichaam Bonaire, in nauwe samenwerking met gemeenschapsgroepen en belangrijke stakeholders, en met de hulp van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en UNICEF.

Deel 4

Genderongelijkheid op Bonaire

Rolpatronen

Uit de gesprekken die het onderzoeksteam tijdens het bezoek aan Bonaire hield, werd duidelijk dat er verschillende zorgen bestaan over rolpatronen op het eiland. Mensen noemden het feit dat vrouwen op Bonaire het leeuwendeel van de zorg voor kinderen en andere familietaken op zich nemen, en dat kinderen vaak niet veel tijd met hun vader doorbrengen. Statistieken met betrekking tot Bonaire wijzen uit dat een derde van de jongeren (leeftijd 0-25 jaar) deel uitmaakt van een eenoudergezin (CBS, 2018/2021), en volgens eilandbewoners is die ouder meestal een moeder.

Uit onderzoek blijkt dat dergelijke rolpatronen in de Caribische context al op jonge leeftijd worden aangeleerd en dat ouders een belangrijke rol spelen in hoe jongens en meisjes leren over wat er binnen het gezin wel van hen wordt verwacht, en wat niet (Roopnarine & Jin, 2016).

Zowel in de enquête als tijdens de interviews werd aan deelnemers gevraagd naar verschillen tussen mannen en vrouwen in de mate van betrokkenheid bij het gezin en naar verschillen in hoe jongens en meisjes worden opgevoed.

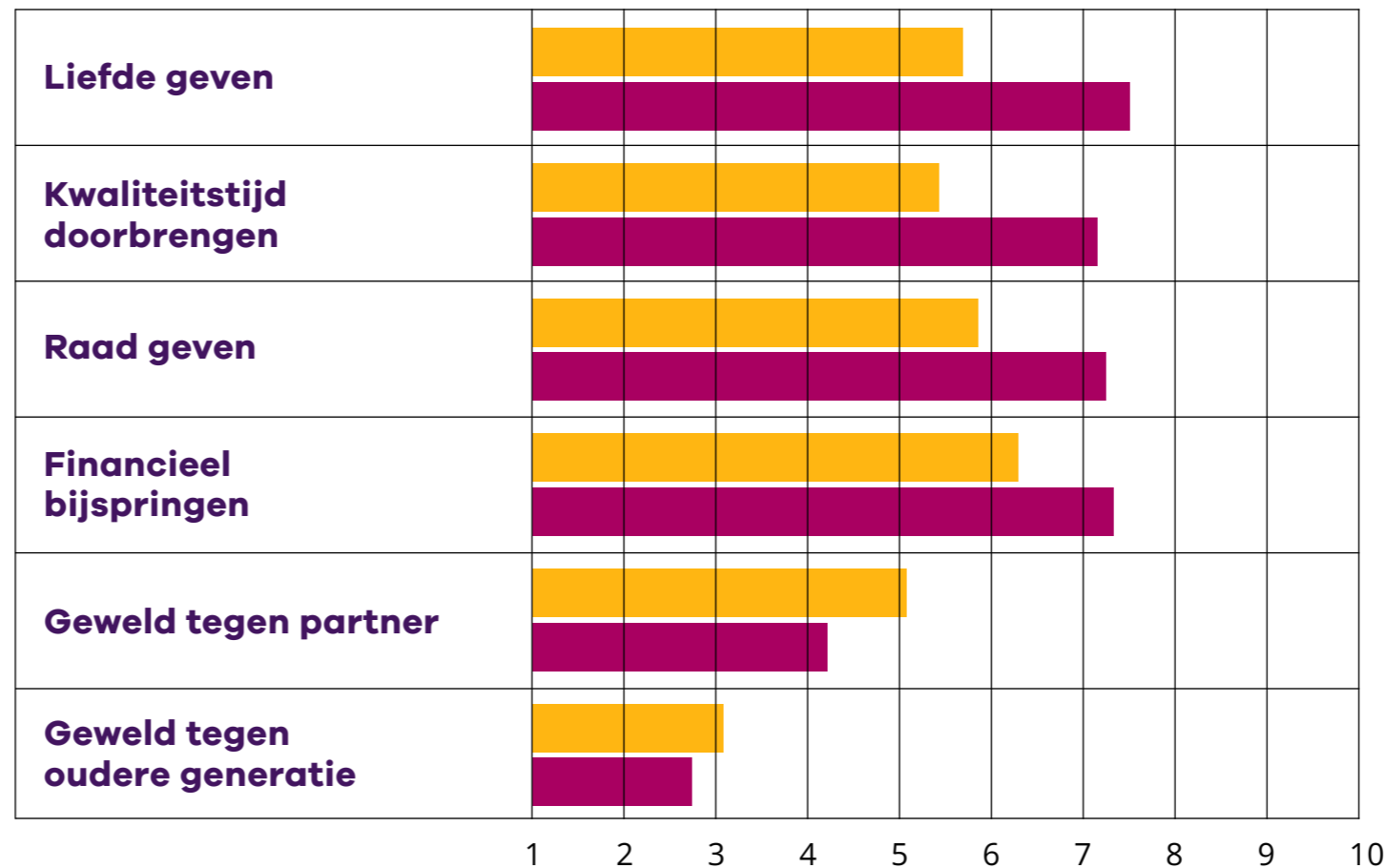

Data van Bonaire

Mannen en vrouwen

In de enquête gaven deelnemers hun indruk van hoe mannen en vrouwen op Bonaire betrokken zijn bij het gezinsleven. De resultaten voor mannen en vrouwen staan in de eerdere onderdelen van dit rapport weergegeven.

De diagrammen hieronder vatten de genderverschillen op een andere manier samen door de gemiddelde scores (op een 10-puntsschaal) voor mannen en vrouwen met betrekking tot enkele belangrijke aspecten van het gezinsleven te vergelijken. Er worden alleen gedragsvormen getoond waarbij het verschil tussen mannen en vrouwen statistisch significant was.

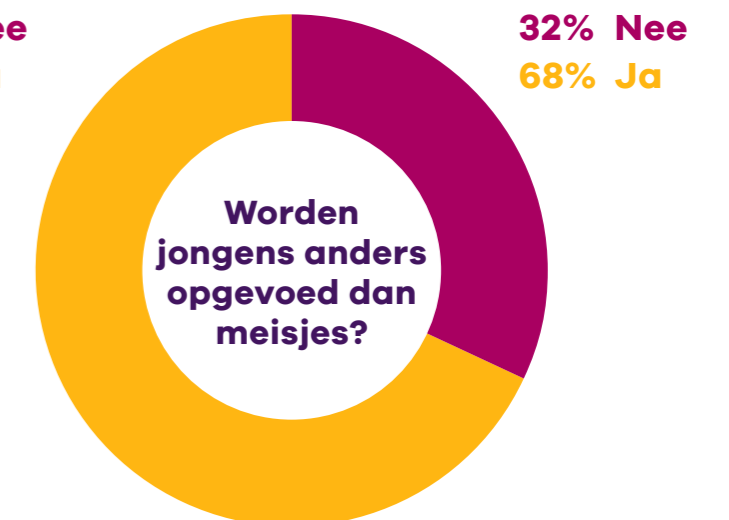
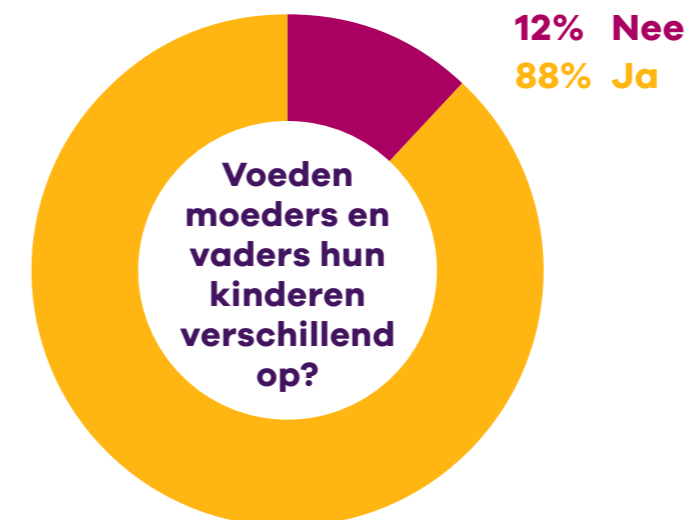

Legenda
 → Mannen
 → Vrouwen

Deze resultaten bevestigen het patroon dat uit het eerdere rapport-onderdeel over familierelaties naar voren komt; volgens de deelnemers geven mannen binnen gezinnen op Bonaire minder snel liefde, brengen ze minder kwaliteitstijd door, geven ze minder vaak raad geven, of springen ze financieel minder vaak bij. Mannen gebruiken volgens deelnemers eerder fysiek geweld tegen hun partner en tegen de oudere generatie dan vrouwen.

Verschillen in opvoeding

In de enquête werd deelnemers gevraagd of ze denken dat er verschillen tussen moeders en vaders bestaan in hoe ze kinderen opvoeden en of er verschillen bestaan in hoe jongens en meisjes op Bonaire worden opgevoed.

Stemmen van Bonaire

"Veel vaders zijn niet aanwezig in het huishouden en als ze er zijn, zijn ze vaak niet emotioneel beschikbaar."

(volwassene in enquête)

"Er zijn flink wat mannen die heel depressief zijn doordat ze hun kinderen niet kunnen zien, omdat de moeder zich daartegen verzet, en het systeem op Bonaire niet is ingericht op omgaan met oudervervreemding."

(professional)

* De hieronder weergegeven citaten zijn afkomstig uit de interviews maar ook uit het onderdeel van de enquête waarin deelnemers hun indruk van genderverschillen op Bonaire konden opschrijven.

"Het is onze cultuur: Moeders besteden meer aandacht aan en brengen meer tijd door met hun kinderen. Vaders zijn kostwinners en brengen niet zoveel tijd met hun kinderen door als ze zouden moeten doen."

(volwassene in enquête)

"De rolpatronen zijn heel sterk, Je ziet vaders vrijwel nooit thuis helpen."

(volwassene)

"Ze krijgen kinderen om een man vast te houden, maar die blijft toch niet. We zouden ons moeten inprenten dat niemand andermans eigendom is."

(volwassene)

"Je merkt dat ze jongens meer hun gang laten gaan en strenger zijn tegen de meisjes."

(volwassene)

"Jongens en meisjes zouden op dezelfde manier moeten worden opgevoed."

(volwassene)

"En misschien hebben de jongens foute vrienden en denken de meisjes meer na, als een moeder, een zus die de broer vertelt alert te zijn op foute vrienden."

(jongere)

"En wat je ziet, is dat als mensen buiten Bonaire zijn geweest, vooral in Nederland, hebben ze gezien dat het ook anders kan. Ja, een meisje kan schoonmaken, maar een jongen kan ook schoonmaken."

(professional)

Reflectie

- De algemene observatie van deelnemers is dat vrouwen het leeuwendeel van de zorgtaken in het gezin op zich nemen, zowel ten aanzien van familieleden in het algemeen als met betrekking tot de opvoeding van kinderen op Bonaire.
- Deze uitkomst komt overeen met resultaten van tal van andere onderzoeken in de Caribische regio.
- Verschillende onderzoekers hebben aangetoond dat de huidige gendernormen en rolpatronen in deze regio nauw verwant zijn aan de geschiedenis van het gebied (bijv. Blank, 2013).
- Het feit dat er duidelijke aanwijzingen zijn dat jongens anders worden opgevoed dan meisjes doet vermoeden dat deze patronen van generatie op generatie worden overgeleverd, waarbij meisjes leren om de zorg voor gezin op zich te nemen en jongens worden aangemoedigd de vrijheid op te zoeken. Dit strookt met eerdere onderzoeksresultaten (Endendijk et al., 2018).
- Onderzoeken laten ook zien dat vaders in de Cariben eerder verzorgende gezinstaken op zich nemen als relaties en de sociaaleconomische omstandigheden stabiel zijn (Roopnarine, 2012), wat erop wijst dat bij beleidsvorming rekening moet worden gehouden met omgevingsfactoren.
- Een bijbehorende zorg is dat het armoedepercentage vooral in eenoudergezinnen hoog is (Nationale Ombudsman, 2022), zodat de afwezigheid van vaders ook een indirecte negatieve invloed op kinderen heeft via de financiële worsteling van de moeders.
- Hoewel de deelnemers op dit gebied niet expliciet suggesties ter verbetering deden, uitten velen hun frustratie met de huidige gendergerelateerde taakverdeling binnen gezinnen.
- De bevordering van gendergelijkheid (in wetgeving en de praktijk) en de preventie van stereotype rollen voor vrouwen en mannen worden gezien als belangrijke elementen bij de preventie van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen, onder wie meisjes (zie preambule en art. 12 Verdrag van Istanbul; VN-Kinderrechtencomité 2011, par. 72 (b)).

Aanbeveling 4

Gendergelijkheid bevorderen op Bonaire

- Investeer in cultuursensitieve bewustwordingscampagnes over genderstereotypen en hoe ze de gendergerelateerde arbeidsverdeling binnen gezinnen handhaven die de last vooral bij vrouwen legt.
- Bied vooral vrouwen ondersteuning, gezien hun rol als primaire verzorger binnen het gezin.
- Bevestig en steun mannen die wel meer betrokken willen zijn, maar niet weten hoe en moedig mannen aan om na te denken over hun rol als vader. Het rondetafelgesprek met vaders op Bonaire dat in 2022 werd uitgezonden en dat nog steeds te zien is op YouTube (Tei p'abo – ròl di hende hòmber den un famia) is een geweldig voorbeeld van hoe dat nadenken gestalte kan krijgen.
- Investeer in beleid dat gendergelijkheid bevordert, onder meer met betrekking tot ouderschapsverlof, voogdijsafspraken na een scheiding en het oppakken van ouderlijke verantwoordelijkheden, voortbouwend op de richtsnoeren in internationale wettelijke bepalingen die zijn vastgelegd in het Verdrag van Istanbul, en aanverwante aanbevelingen van de Raad van Europa het het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

Doelgroep: Openbaar Lichaam Bonaire, in nauwe samenwerking met gemeenschapsgroepen en belangrijke stakeholders – waar relevant met hulp van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (ZJCN).

Deel 5

Veranderende tijden op Bonaire

Generaties en migratie

Tijdens het bezoek van het onderzoeksteam aan Bonaire gaven lokale professionals aan een generatiekloof te ervaren. Kinderen en adolescenten uit de huidige jongere generatie werden omschreven als lastig en ongehoorzaam, en van ouders werd verteld dat ze niet in staat waren om met die uitdagingen om te gaan. Bovendien was er een gevoel van nostalgie over vroeger, toen gezinnen hechter hadden geleken en kinderen meer ontzag hadden getoond. Mensen hadden ook het gevoel dat Bonaire toen veiliger was en dat de gemeenschap meer samenhang en solidariteit had getoond.

Ook werd opgemerkt dat de Bonairiaanse samenleving weliswaar snel verandert (als gevolg van migratie en toerisme), maar dat mensen van Bonaire nieuwe ontwikkelingen niet altijd omarmen. Ze houden de dingen liever zoals ze zijn.

Het onderzoek heeft uit de enquête geen data verzameld over veranderende tijden en generatieverschillen, maar in de interviews kwamen deze onderwerpen zeer regelmatig ter sprake.

“Er zijn ouders die proberen veranderingen in hun opvoeding aan te brengen. Wat meer bereid om naar hun kinderen te luisteren dan wij dat op Bonaire waren, en dat is goed.”

(volwassene)

“Op Bonaire bestaat er veel respect, maar dit wordt steeds minder. Ze worden ordinair, kijken naar stomme programma’s op tv.”

(volwassene)

“De jongere generatie denkt dat oudere mensen geen gezag meer hebben. Als een kind vroeger stout was, kon een buurman of buurvrouw het een pets geven, dat was normaal.”

(volwassene)

“In de loop van de jaren is de eenheid verloren gegaan. Iedereen is op zichzelf, alsof er geen familieverband meer is, het is kapot, gebroken.”

(volwassene)

“In onze cultuur kreeg ik vroeger slaag met twee riemen tegen mijn billen, en dat hielp, want ik was geen lieverdje, maar nu denkt een moeder misschien dat het nodig is, omdat haar kind anders ontspoot, maar nu mag het niet meer.”

(professional)

Reflectie

- Het is duidelijk dat de generatiekloof en cultuurverandering zoals die op Bonaire worden gevoeld ten koste kunnen gaan van de sociale cohesie in de gemeenschap. Het is belangrijk om dit mee te nemen in de opzet en uitvoering van hulpverlening aan gezinnen en gemeenschapsleden.
- De generatiekloof komt ook terug in de uitkomst dat oudere generaties het gevoel hebben dat ze streng en duidelijk moeten zijn tegen jongeren die zich in hun ogen misdragen of geen respect tonen. Streng straffen wordt in dit verband vaak als essentieel element gezien, wat mogelijk niet bevorderlijk is voor de inclusieve en geweldloze gezinscommunicatie die ook belangrijk wordt geacht.
- Deze observaties verklaren ook de uitkomst dat jongeren zich niet serieus genomen voelen. Het is belangrijk om op te merken dat kinderen niet laten meebeslissen over zaken die belangrijk zijn voor hun leven strijdig is met hun recht om gehoord te worden (art. 12 IVRK).
- De generatiekloof die zowel door de oudere als de jongere generatie wordt gevoeld zou ten koste kunnen gaan van de kracht van de Bonairiaanse gemeenschap en haar gezinnen die we aan het begin van het resultatenonderdeel onder de aandacht hebben gebracht. Het zou ook pogingen om huiselijk geweld en kindermishandeling aan te pakken kunnen verzwakken.
- Een andere mogelijke bron van veranderingen in de cultuur van Bonaire zijn de relatief hoge migratiegetallen en de binnenkomst van groepen van, merendeels, andere Caribische eilanden, Latijns Amerika en Europees Nederland. Het is opmerkelijk dat dit onderwerp in de interviews nauwelijks werd aangeroerd. Het kwam echter wel ter sprake tijdens het bezoek van het onderzoeksteam aan Bonaire. Het wordt ook in de wetenschappelijke literatuur opgemerkt (Oostindie & Veenendaal 2022).

Aanbeveling 5

Geef verschillende generaties, ook kinderen, inspraak in alle gezinsgerelateerde beleidsbeslissingen en praktijken, en in lokale betrokkenheid.

- Als onderdeel van de investering in lokale betrokkenheid (zie aanbeveling 1) is het van belang om gemeenschapsleden uit verschillende generaties tegelijk te betrekken en in hun kracht te zetten. Dit kan bereikt worden door middel van lokale (openbare) ronde-tafel-dialogen met deelnemers uit verschillende leeftijdsgroepen, onder wie jongeren, om beter begrip tussen de generaties te kweken over het leven op Bonaire (zie ook aanbeveling 3).
- Bovendien zouden alle aanbevelingen moeten worden vertaald in concrete beleidsbeslissingen en praktijk, in nauwe samenwerking met verschillende generaties gemeenschapsleden, en vooral ook met jongeren, door hun kansen te geven om hun standpunten te uiten en daar waarde aan te hechten, in overeenstemming met artikel 12 van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind van de VN. Leeftijd zou hierbij geen beperkende factor mogen zijn; jongere kinderen (bijv. in de basisschoolleeftijd) zouden ook uitgenodigd moeten worden (VN-Kinderrechtencomité, 2009, par. 20; zie bijv. Kinderombudsman, 2021).
- Zorg ervoor dat vertegenwoordigers van specifieke migrantengroepen in de Bonairiaanse samenleving (bijv. de Chinese gemeenschap) bij de bovengenoemde activiteiten worden betrokken.

Doelgroep: Openbaar Lichaam Bonaire, in nauwe samenwerking met gemeenschapsgroepen en belangrijke stakeholders.

Deel 6 Hulpverlening op Bonaire

Wat is er op Bonaire beschikbaar?

Hulpverlening en andere stakeholders

De eerdere rapportonderdelen hebben aangetoond dat het gezinsleven op Bonaire zowel sterke kanten als uitdagingen kent die zouden moeten worden aangepakt. Hulpverlening speelt in dit opzicht een zeer belangrijke rol. Er zijn op Bonaire diverse vormen van hulpverlening beschikbaar om gezinnen en gemeenschapsleden hulp, zorg, bijstand en bescherming te bieden. Deze diensten worden over het algemeen zeer op prijs gesteld. Er zijn echter ook zorgen die aandacht vragen.

Overzicht van diensten en stakeholders:

- Veiligheidsnetwerk Bonaire
- Politie
- Gezag
- Slachtofferhulp
- Zorg en Jeugd Caribisch Nederland
- Voogdijraad
- Stichting Reclassering Caribisch Nederland
- Akseso
- Krusada
- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Justitie en Veiligheid
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- Expertise Centrum Onderwijs en Zorg
- Mental Health Caribbean
- Openbaar lichaam Bonaire
- Fundashon Cas Boneiriano
- Jong Bonaire
- Praktijk Ondersteuning Huisartsen
- Volwassenonderwijs Forma

Stemmen van Bonaire

Wat mensen opmerken

**"Ik vind dat ze
geweldig werk doen.**

**Ze weten waar ze
het over hebben en
weten hoe ze moeten
doorvragen."**

(professional)

**"Er is hulp en die
is best duidelijk.**

**Je kunt naar
opvoedingsonder-
steuning gaan
enzovoort."**

(professional)

**"Ouders weten niet waar
ze naartoe moeten en
schaamte is hier ook een
heikel ding, dan blijven
dingen verborgen."**

(professional)

**"Er is veel wantrouwen
over de organisatie binnen
de gemeenschap."**

(professional)

**"Er is niet genoeg aandacht
voor preventie."**

(professional)

**"Er is hulpverlening, maar
er is onvoldoende aansluiting
bij de behoeften van
mensen."**

(volwassene)

**"Mensen moeten lang wachten
of krijgen geen duidelijke uitleg."**

(volwassene)

**"Misbruikte kinderen kunnen
hier nergens terecht."**

(volwassene)

**"Bij Akceso kun je hen vertrouwen,
ze helpen en ze organiseren dingen."**

(jongere)

**"Voor Nederlandse mensen is het
makkelijk om informatie op internet
te vinden, maar ik zie mensen hier dat
nog niet in het Nederlands of het Engels
doen. Daarom is het belangrijk om
informatie beschikbaar te maken
in het Papiamentu."**

(professional)

Wat mensen verbeterd zouden willen zien

- Jongeren, volwassenen en professionals benoemden het belang van verbeterde gezinscommunicatie en preventie van geweld door middel van georganiseerde programma's.
- Jongeren benoemden ook dat ouders een actievere rol zouden moeten spelen in de opvoeding en meer betrokken zouden moeten zijn bij de beschikbare hulpverlening als ze die nodig hebben.
- Professionals gaven aan dat preventieve steungroepen voor ouders een goed idee kunnen zijn voor Bonaire.
- Jongeren, volwassenen en professionals benadrukten het belang om vertrouwen in de beschikbare hulpverlening op te bouwen. Dit zou ook betrekking kunnen hebben op de behoefte aan meer professionaliteit en efficiency in de dienstverlening.
- Professionals benoemden zelf de behoefte aan meer training voor professionals, meer samenwerking tussen verschillende vormen van hulpverlening, en investeren in de toegankelijkheid van diensten. Toegankelijkheid betekent ook ervoor zorgen dat informatie beschikbaar is in het Papiamentu.
- Jongeren, volwassenen en professionals pleitten voor meer georganiseerde vrijetijdsfaciliteiten voor jongeren op Bonaire, en professionals noemden ook de behoefte aan meer kinderopvang, omdat ouders zo veel moeten werken om de eindjes aan elkaar te knopen.

Reflectie

Hulpverlening is van groot belang voor de ondersteuning van gezinnen en worden gezien als onderdeel van de implementatie van de verplichtingen onder het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, om ouders en anderen te ondersteunen die verantwoordelijk zijn voor de opvoeding van kinderen (zie art. 18 lid 2 en 27 lid 3 IVRK; zie ook art. 3 lid 3 IVRK).

Hulpverlening is ook van belang voor de preventie van en bescherming tegen huiselijk geweld (art. 16 Verdrag van Istanbul) en kindermishandeling (art. 19 IVRK).

- Om effectief geweldloze alternatieven voor de opvoeding en betere communicatie tussen ouder en kind en binnen gezinnen te bevorderen waarin kinderen de ruimte krijgen om hun mening te geven, zouden hulpverleners ouders en andere familieleden concrete voorbeelden moeten geven die de groeiende steun voor geweldloze gezinsinteractie zullen voeden.

Er is hulpverlening aanwezig op Bonaire en die wordt door de deelnemers ook gewaardeerd, maar er bestaan zorgen over verschillende kwesties:

- Het gebrek aan bekendheid met hulpverlening: mensen weten niet waar ze ze kunnen vinden;

- Gebrek aan vertrouwen in de bestaande hulpverlening;
- Gebrek aan beschikbare informatie in het Papiamentu;

De deelnemers noemden het gebrek aan privacy bij gebruik van hulpverlening in dit onderzoek niet expliciet (in tegenstelling tot op Saba en Sint Eustatius). Guana Chat is in 2023 op Bonaire geïmplementeerd. Dit zou een blauwdruk kunnen zijn voor een vergelijkbare dienst voor volwassenen.

Eerder onderzoek en bestaande rapporten wezen op het belang van toegankelijke en anonieme hulpverlening voor zowel volwassenen als kinderen (Kloosterboer, 2013; De Bruijn, Kriek & De Vaan, 2014; UNICEF, 2019; Kinderombudsman, 2021; VN-Kinderrechtencomité 2022; zie ook Zijlstra et al., 2021). Hetzelfde geldt voor specifieke groepen in de Bonairiaanse samenleving, zoals migrantengemeenschappen.

De soms negatieve opvattingen onder professionals over ouders staat mogelijk de effectiviteit van de diensten die aan gezinnen, ouders en kinderen worden geleverd in de weg.

Aanbeveling 6

Versterk hulpverlening aan volwassenen en jongeren

- De rol en het functioneren van hulpverlening zou duidelijk moeten worden bepaald in wetgeving en beleid. Het onlangs ontworpen regeringsbesluit (*Besluit maatschappelijke ondersteuning en bestrijding huiselijk geweld en kindermishandeling BES*), dat een wettelijke basis legt voor 'Advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling' en de verplichte 'beschermingscode huiselijk geweld en kindermishandeling', kan een belangrijke bijdrage leveren.
- Zorg ervoor dat hulpverlening werkt binnen een uitgebreid kader van gezinsondersteuning en samenwerken waar dat toepasselijk en relevant is. En investeer in opleiding en trainingen met betrekking tot de rol en verantwoordelijkheden van elke dienstverlener en andere belangrijke stakeholders (onder meer overheid, justitie, politie) en om te voorkomen dat mensen zich niet bekwaam voelen om te handelen. → *vervolg*

Aanbeveling 6

- Zorg ervoor dat hulpverlening ouders en gezinnen concrete manieren biedt voor geweldloze opvoeding en betere communicatie tussen ouder en kind en binnen gezinnen, die kinderen meer ruimte biedt om hun mening te geven, voortbouwend op eerdere initiatieven van het Openbaar Lichaam Bonaire, verschillende ministeries en UNICEF.
- Investeer in brede opleidingen voor professionals over kinderrechten, vrouwenrechten en aanverwante vraagstukken met betrekking tot menselijke waardigheid, (gender) gelijkheid en sociale rechtvaardigheid tussen generaties op Bonaire.
- Zorg ervoor dat alle gemeenschapsleden op Bonaire op de hoogte zijn van het bestaan van hulpverlening en begrijpen hoe ze daar effectief en discreet gebruik van kunnen maken. De eerdere aanbeveling over het cultiveren van openheid over gezinsproblemen (Deel 3 van de resultaten) zal hopelijk ook het gebruik van passende diensten verhogen.
- Zorg ervoor dat alle relevante informatie over hulpverlening beschikbaar is in het Papiamentu.
- Investeer in meer mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding voor jongeren om te voorkomen dat ze na schooltijd zonder toezicht op straat rondhangen, vooral omdat veel ouders meerdere baantjes hebben om de eindjes aan elkaar te knopen.
- Nodig vertegenwoordigers uit van verschillende generaties, ook jongeren en migrantengemeenschappen binnen de Bonairiaanse samenleving, om input te geven voor het proces van continu leren en het verbeteren van de hulpverlening.
- Maak gebruik van de lessen die zijn geleerd van eerdere initiatieven die zijn genomen door het Openbaar Lichaam Bonaire, het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (ZJCN) en UNICEF om uitgebreide gezinsondersteuning te bieden en nodig UNICEF en andere stakeholders uit om deze initiatieven te steunen.

Doelgroep: Openbaar Lichaam Bonaire, in nauwe samenwerking met gemeenschapsgroepen en belangrijke stakeholders, en met hulp van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (ZJCN), het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en UNICEF.

Overkoepelende

aanbevelingen

Algemene aandachtspunten

Na presentatie van de onderzoeksuitkomsten, reflecties en aanbevelingen over Bonaire sluit het rapport af met een aantal algemene aandachtspunten die relevant zijn voor alle drie de eilanden in Caribisch Nederland, alsook enkele overkoepelende aanbevelingen.

- Gezien de grote overlap van de benoemde verbeterpunten in heel Caribisch Nederland, raden we de drie eilanden aan om *best practices* te delen en samen nieuwe initiatieven te ontwikkelen om systematische veranderingen te versterken. De onlangs ontwikkelde strategie voor de Interlandelijke Taskforce Kinderrechten biedt mogelijkheden om kennis, ervaringen en goede praktijkvoorbeelden uit te wisselen om kinderen beter tegen alle vormen van geweld te kunnen helpen beschermen. In de toekomst zou een vergelijkbare strategie kunnen worden ontwikkeld met betrekking tot huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen, binnen het domein van het Verdrag van Istanbul.
- Alle aanbevelingen moeten worden geïntegreerd in de overkoepelende, uitgebreide strategie voor Caribisch Nederland ten aanzien van familierelaties, huiselijk geweld en kindermishandeling. meer in het bijzonder biedt de vernieuwing van het Bestuursakkoord in 2024 in dit opzicht een kans.
- Alle activiteiten zouden moeten de richting volgen die is ingezet door het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, het Verdrag van Istanbul en aanverwante internationale standaarden.
- Alle activiteiten zouden moeten worden ondersteund – financieel en anderszins – door de Nederlandse regering op manieren die lokale behoeften en wensen erkennen en respecteren, en ook rekening houden met de gevoeligheden tussen Caribisch Nederland en het Europese deel van Nederland. Dit werd door sommige deelnemers ook opgemerkt: “Godzijdank kopiëren we niet alles dat uit Nederland komt. Kinderen leren in elk geval enig respect.” (volwassene); “In schoolboeken zien kinderen niemand die op ons lijkt en geen dingen uit onze cultuur. Omdat we bij Nederland horen, indoctrineren ze onze kinderen en vertellen ze ons hoe het hoort.” (volwassene).
- Ter bevordering van de efficiency bouwen de aanbevelingen idealiter voort op bestaande structuren, plannen en beleid, en wordt wat er informeel al is of alleen op papier bestaat geformaliseerd en in praktijk gebracht, om zo de lokale kracht te vergroten en te stimuleren.

**“Godzijdank
kopiëren we
niet alles dat uit
Nederland komt.**

**Kinderen leren
in elk geval enig
respect.”**

(volwassene)

Aanbeveling 7

Periodieke verzameling van uitgesplitste data

- Herhaal dit onderzoek om de vijf jaar.
- Beoordeel hoe deze periodieke dataverzameling kan worden gekoppeld aan bestaande of toekomstige dataverzameling en controle-instrumenten, waaronder de Jeugdmonitor Caribisch Nederland (CBS), de rapporten van de Nationale Ombudsman en de Kinderombudsman, UNICEF en de Interlandelijke Taskforce Kinderrechten.
- Overweeg om tussendoor kleinere en specifiekere metingen te doen die aansluiten op de behoeften van het eiland, bijvoorbeeld met betrekking tot de impact van de onlangs aangekondigde verhoging van het sociaal minimum, of met betrekking tot seksueel misbruik.

Doelgroep: het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (ZJCN) en andere relevante ministeries (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties; Sociale Zaken; en Justitie en Veiligheid), samen met de Openbaar Lichamen.

Aanbeveling 8

Inwerkingtreding van het Verdrag van Istanbul voor Caribisch Nederland

- Plan voorin de nabije toekomst een specifieke datum voor de inwerkingtreding van het Verdrag van Istanbul en blijf werken aan de stappen hiervoor, zoals de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport die in een brief aan de Tweede Kamer uit februari 2022 heeft beschreven (Staatssecretaris voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2022a).
- Blijf investeren in de vereiste algemene uitvoeringsmaatregelen van dit en andere relevante internationale wetsinstrumenten.

Doelgroep: het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (ZJCN) samen met andere relevante ministeries van de Nederlandse overheid.

Dankwoord

Het onderzoeksteam is zeer erkentelijk voor de uitstekende ondersteuning tijdens het hele project en wil de volgende mensen bedanken voor hun bijdrage aan dit onderzoek:

De Bonairiaanse klankbordgroep:

- **Ina Garretsen**
Beleidsadviseur Directie Samenleving en zorg van het Openbaar Lichaam Bonaire
- **Sheloutska Francees**
Slachtofferhulp Politie CN
- **Jaco de Rapper**
Jeugdzorg ZJCN
- **Junny Josephina**
Sjarnarda Inacio Krusada
- **Tamara Martie**
Advies- en meldpunt HGKM
Guiami van Aksesó
- **Femke Franckaert**
Voogdijraad CN
- **Justine Verschoor**
Zorg- en veiligheidshuis van Aksesó
- **Desiré Frans**
Stichting Reclassering CN
- **Gerlinde Winklaar**
Expertisecentrum Onderwijs en Zorg

En

- **Carmen Grefte and Jantine Homan**
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- **Chartysse Simon en Kimberly Richards**
Studenten aan de University of Curaçao
- **Inge Gerrits**
Universiteit Leiden
- **Annemarie Marchena-Slot**
University of Curaçao
- **Elly Hellings** (Interviewer)
- **Erel Everitz** (Interviewer)
- **Naphtaly Boerleider** (Interviewer)
- **Josee Koning**
De Taalscholver

En alle deelnemers aan het onderzoek die tijd hebben gestoken in het invullen van de enquête, zich hebben laten interviewen of een afspraak hebben gemaakt met het onderzoeksteam.

A hand holding a document with a decorative border in a library setting. The document is held in front of a bookshelf. The entire image has a green tint.

Bronnen

Bissessar, A. & Huggins, C. (2022).

Gender and Domestic Violence in the Caribbean. Palgrave MacMillan.

Blank, S. (2013).

An historical and contemporary overview of gendered Caribbean relations. *Journal of Arts and Humanities*, 2(4), 1-10.

Brereton, B. (2010).

The Historical Background to the Culture of Violence in Trinidad and Tobago. *Caribbean Review of Gender Studies*, no. 4 (February): 1-15.

Bruijn, J. de, Kriek, F. & Vaan, K. de (2014).

De aanpak van huiselijk geweld op de BES-eilanden. Amsterdam: Regioplan.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2018).

Caribisch Nederland; kinderen (<25 jaar) <https://jmopendata.cbs.nl/#/JM/nl/dataset/20257NED/table?ts=1706961540705>

Centraal Bureau voor de Statistiek (2021).

Trends in the Caribbean Netherlands.

<https://longreads.cbs.nl/ticn2021/bonaire/>

Endendijk, J. J., Groeneveld, M. G., & Mesman, J. (2018).

The gendered family process model: An integrative framework of gender in the family. *Archives of sexual behavior*, 47, 877-904.

Fry, D., Padilla, K., Germanio, A., Lu, M., Ivatury, S. & Vindrola, S. (2021).

Violence against children in Latin America and the Caribbean 2015-2021:

A systematic review, UNICEF <https://www.unicef.org/lac/media/34481/file/Violence-against-children-full-report.pdf>

Jewkes, R. (2002).

Intimate partner violence: causes and prevention. *The Lancet*, 359(9315), 1423-1429.

Jones, A., Jemmott, E.T., Da Breo, H., Buckmire, T., Tannis, D., Rose, L., Best, F., Joseph, D. and Moller, C. (2017).

Twenty-one lessons: preventing domestic violence in the Caribbean. Research Report. University of Huddersfield.

Kinderombudsman (2021).

Als je het ons vraagt. Kinderen op de BES-eilanden, The Hague.

Kloosterboer, K. (2013).

Kind op Bonaire. Kinderrechten in Caribisch Nederland. The Hague: UNICEF.

Nationale Ombudsman (2020).

Het maakt uit waar je wieg heeft gestaan, The Hague. <https://www.kinderombudsman.nl/publicaties/het-maakt-uit-waar-je-wieg-heeft-gestaan>

Nationale Ombudsman (2022).

Caribbean children pay the price. An investigation into poverty-related problems faced by single parents and their children in the Caribbean Netherlands (Report number 2022/068), The Hague. <https://www.nationaleombudsman.nl/system/files/rapport/Caribbean%20children%20pay%20the%20price.pdf>

Niemi, J., Peroni, L. & Stoyanova (2020).

'Introduction: The Istanbul Convention as a Response to Violence against Women in Europe', in: Niemi, J., Peroni, L. & Stoyanova (eds.), *International Law and Violence Against Women. Europe and the Istanbul Convention*, Abingdon: Routledge.

Oostindie, G. & Veenendaal, W. (2022).

Ongemak. Zes Caribische eilanden en Nederland, Amsterdam: Prometheus.

Peterman, A., Yablonski J., & Daidone, S. (2017).

Myth-busting? How research is refuting common perceptions about unconditional cash transfers, UNICEF Innocenti Research Brief 2017-18

<https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/MYTH-BUSTING%20NL.pdf>

Rijn, A. van (2022).

Artikel 132A Positie van het Caribisch deel van Nederland. in: Ellian, a. & Rijpkema, B. (eds.). Een nieuw commentaar op de Grondwet, Amsterdam: Boom, 511-523.

Roopnarine, J. L. (2012).

Fathers in Caribbean cultural communities.

In *Fathers in cultural context* (pp. 225-249). Routledge.

Roopnarine, J. L., & Jin, B. (2016).

Family socialization practices and childhood development in Caribbean cultural communities. In J. L. Roopnarine & D. Chadee (Eds.), *Caribbean psychology: Indigenous contributions to a global discipline* (pp. 71-96). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14753-004>.

Skinner, G. C., Bywaters, P. W., & Kennedy, E. (2023).

A review of the relationship between poverty and child abuse and neglect: Insights from scoping reviews, systematic reviews and meta analyses. *Child Abuse Review*, 32(2), e2795.

State Secretary for Health, Welfare and Sports (2022a).

Letter to Parliament, 25 February 2022, No. 3324112-1025034-ZJCN.

State Secretary for Health, Welfare and Sports (2022b).

Letter to Parliament, 7 July 2022, No. 3385677-1031372-J.

State Secretary for Health, Welfare and Sports (2023).

Letter to Parliament, 18 December 2023, No. 3732727-1057780-ZJCN.

Stephenson, J. H. (2021).

Domestic Violence in the Caribbean: Are Our Solutions Effective?. In Gender and Domestic Violence in the Caribbean (pp. 9-22). Cham: Springer International Publishing.

UN Committee on the Rights of the Child (2009).

General Comment No. 12, *The right of the child to be heard*, UN Doc. CRC/C/GC/12.

UN Committee on the Rights of the Child (2011).

General Comment No. 13. *The right of the child to freedom from all forms of violence*, UN Doc. CRC/C/GC/13.

UN Committee on the Rights of the Child (2022).

Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of the Kingdom of the Netherlands, 9 March 2022, UN Doc. CRC/C/NLD/CO/5-6.

UNICEF (2019).

Situation Analysis of Children and Adolescents in the Caribbean Netherlands. The Hague: UNICEF The Netherlands.

https://www.unicef.nl/files/Sitan_BES_2019_ENG_%20corr%2029juni20.pdf

UNICEF (2020).

Minimum Standards and Indicators for Community Engagement.

https://www.unicef.org/mena/media/8401/file/19218_MinimumQuality-Report_v07_RC_002.pdf.pdf

Zijlstra, E., Richard, T., Josias, H., Mellema, R., Os, C. van, & Harder, A. (2021).

Between Worlds. An explorative study into the care for Caribbean Dutch children who come to the European Netherlands for residential care. Rijksuniversiteit Groningen.

https://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/201983846/Rapport_definitief_tussenwerelden.pdf

Fotocredits:

Voor- en achterkant: Shutterstock

P. 4, 12, 16, 27, 30, 41, 49 UNICEF/Chizzilala

P. 5, 7, 10, 11, 37, 47, 52, 54 Shutterstock

Zorg en Jeugd Caribisch Nederland
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Bonaire

Onderzoek door Universiteit Leiden, University of Curaçao
en UNICEF Nederland. In opdracht van Ministerie van
Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Directie ZJC

Ontwerp door: Deviate Design, Bonaire